

ÚSTAV INFORMAČNÍCH STUDIÍ A KNIHOVNICTVÍ
FF UK V PRAZE

Eva Bratková

**Citování informačních zdrojů a tvorba
bibliografických referencí podle mezinárodní
normy ISO 690:2010**

Verze 1.0

Praha

2011

OBSAH

1	ÚVOD	4
2	CITACE A METODY CITOVÁNÍ INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	6
2.1	Citování pomocí systému jméno a datum (Harvardský systém).....	6
2.2	Citování pomocí číselného systému	8
2.3	Citování pomocí průběžných poznámek	9
3	STRUKTURY BIBLIOGRAFICKÝCH REFERENCÍ	11
3.1	Bibliografické reference papírových textových dokumentů.....	11
3.1.1	Tištěné monografické publikace	11
3.1.2	Příspěvky v tištěných monografických publikacích	14
3.1.3	Tištěné seriálové publikace a jejich části.....	15
3.1.4	Články v tištěných seriálových publikacích	16
3.2	Bibliografické reference elektronických textových dokumentů	17
3.2.1	Elektronické monografické publikace, webová sídla a databáze	17
3.2.2	Příspěvky do elektronických monografií, webových sídel a databází.....	19
3.2.3	Elektronické seriálové publikace (časopisy, noviny, edice aj.)	20
3.2.4	Články v elektronických seriálech (časopisech, novinách aj.)	20
3.2.5	Systémy elektronických konferencí, diskusních listů aj.	21
3.2.6	Jednotlivé zprávy z elektronických konferencí, diskusních listů aj.....	22
3.3	Bibliografické reference specifických typů textových informačních zdrojů (papírových i elektronických).....	23
3.3.1	Vysokoškolské závěrečné práce	23
3.3.2	Výzkumné, technické zprávy a výroční zprávy	24
3.3.3	Technické normy a jiné standardy	26
3.3.4	Patentové dokumenty	27
3.3.5	Vybrané legislativní dokumenty (mimo ISO 690:2010)	29
3.4	Bibliografické reference specifických kategorií informačních zdrojů (tradičních i elektronických).....	30
3.4.1	Počítačové programy (softwaru).....	30
3.4.2	Filmy, videozáznamy a vysílání	32
3.4.3	Zvukové záznamy	34
3.4.4	Grafická díla	35
3.4.5	Hudebniny (partitury)	36
3.4.6	Kartografické materiály	37
4	PRAVIDLA TVORBY BIBLIOGRAFICKÝCH REFERENCÍ A JEJICH SEZNAMŮ	39
4.1	Základní pravidlo - zdroje bibliografických údajů	39
4.2	Další obecná pravidla	39
4.2.1	Transliterace.....	39
4.2.2	Zkratky a psaní velkých písmen	40
4.2.3	Interpunkce a typografie	41
4.2.4	Jazyk bibliografických záznamů.....	42
4.3	Společná pravidla tvorby bibliografických referencí.....	42

4.3.1	Tvůrce	42
4.3.2	Názvy	46
4.3.3	Typ nosiče	49
4.3.4	Vydání	50
4.3.5	Nakladatelské údaje	50
4.3.6	Číslování a stránkování	53
4.3.7	Názvy edic a číslování jejich svazků	53
4.3.8	Identifikátory	53
4.3.9	Dostupnost a přístup	54
4.3.10	Lokace specifického informačního zdroje	54
4.3.11	Další všeobecné informace (poznámky)	55
4.4	Seznamy bibliografických referencí a zásady jejich úpravy	56
	POUŽITÉ STANDARDY A JINÁ DOPORUČENÍ	57

© Eva Bratková, 2011–

Všechna práva vyhrazena podle Zákona o právu autorském č. 121/2000 Sb. a novely AZ č. 216/2006 Sb. Text je určen pouze pro individuální studijní potřebu posluchače a není možné ho jakoukoliv formou dále rozmnožovat, zveřejňovat či dále rozšiřovat.

1 Úvod

Tento metodický materiál je připraven pro potřeby posluchačů ÚISK FF UK. Je přednostně určen pro potřeby výuky a také pro přípravu závěrečných vysokoškolských (kvalifikačních) prací (bakalářských, diplomových, rigorózních a disertačních), ale i prací seminárních, ročníkových apod.

Zahrnuje metody citování literatury a jiných informačních zdrojů a také metodiku strukturování bibliografických referencí pro seznamy použité literatury včetně podrobných pravidel popisu vybraných kategorií informačních zdrojů. Bibliografické reference reprezentují tradiční i elektronické (digitální) informační zdroje monografické, seriálové i analytické úrovně. Struktury bibliografických referencí jsou připraveny podle nového (souhrnného) 3. vydání mezinárodní normy **ISO 690:2010**. Český překlad tohoto standardu **ČSN ISO 690:2010** vyšel v roce 2011. Citace této normy jsou v textu tohoto materiálu uváděny pod jejich označením, číslem a datem vydání originálu (viz příklady a komentáře k nim v celé kapitole 3). Seznam bibliografických referencí všech odkazovaných norem je na konci metodického materiálu – jde o aktuální vydání všech norem (originálních i jejich českých překladů).

Text materiálu je rozdělen, kromě této úvodní kapitoly (kap. 1), do dalších tří kapitol (2-4). Druhá kapitola popisuje stručným, ale výstižným způsobem **tři základní metody (styly) citování zdrojů**, tak jak je ustanovuje aktuální vydání normy ČSN ISO 690:2010 [Příloha A]. Text této kapitoly obsahuje názorné ukázky citování (jsou výrazně orámované). Nové vydání modifikovalo tuto část nepatrným způsobem. Rozsáhlá kapitola třetí představuje **struktury bibliografických referencí jednotlivých druhů a dílčích typů zdrojů**, a to ve čtyřech podkapitolách. V podkapitole 3.1 jsou zařazeny bibliografické reference tradičních textových informačních zdrojů včetně zdrojů, které se mohou zároveň nebo následně vyskytnout také v elektronické formě na WWW a jinde – tento moment je v textu příručky značně posílen s ohledem na pokračující masovou digitalizaci tradičních informačních zdrojů. Metodická příručka tím reaguje na četné dotazy uživatelů zasílané v posledních letech zpracovatelce. V podkapitole 3.2 jsou zařazeny bibliografické reference **elektronických textových zdrojů**, zejména pak **online dostupných**. Jde o narůstající množinu zdrojů, které dnes uživatelé citují. V podkapitole 3.3 jsou uvedeny doporučené příklady bibliografických referencí některých **dalších typů textových zdrojů (tradičních a elektronických)**, které do normy buď nejsou zařazeny vůbec, anebo je jim věnována malá pozornost. Jde o vysokoškolské kvalifikační práce, výzkumné nebo technické zprávy, technické normy a jiné standardy, patentové dokumenty a také vybrané legislativní materiály. Uživatelé pokládají často dotazy ohledně jejich citování. Poslední podkapitola 3.4 přináší struktury bibliografických referencí **specifických kategorií informačních zdrojů** (tradičních nebo digitálních či digitalizovaných), které jsou do normy zařazeny téměř všechny zcela nově. Jde o počítačové programy (softwaru), audiovizuální materiály (filmy, videozáznamy i vysílání), zvukové záznamy, grafická díla, hudebniny a kartografické materiály. Tato podkapitola v komentářích příkladů zahrnuje krátké výklady specifik popisu některých údajů.

Metodický materiál zahrnuje celkem **94 příkladů**. Celkový počet záznamů je ale větší (některé příklady zahrnují záměrně dvojice nebo trojice variantních záznamů). Některé příklady jsou mezi sebou spojené.

Kapitola čtvrtá přináší **podrobná společná pravidla tvorby bibliografických referencí** včetně série příkladů zápisu dílčích bibliografických údajů (prvků). Novinkou je zařazení **hypertextových odkazů** z některých údajů vstupních prvků (záhlaví) na vybrané autoritní záznamy fyzických osob nebo korporací včetně jejich trvalých identifikátorů, které se nalézají v již existujících databázích autoritních dat, prioritně v mezinárodní databázi VIAF (<http://viaf.org>). Záznamy těchto databází jsou k dispozici v poznámkách pod čarou v příslušných kapitolách. Novinkou je také časté zařazování vybraných **trvalých jedinečných identifikátorů popisovaných informačních zdrojů** (DOI, URN, HDL, ARK, PURL) do adres URL, která v hlavní části zahrnuje nějakou z existujících stabilních světových servisních směrovacích služeb. Jde o významný trend doby, v řadě systémů se již v oblasti vědy cituje jen pomocí takového jednoznačného „řetězce“ či kódu, například identifikátor HDL (<http://hdl.handle.net/2027.42/35415>) aj. Novinka se týká také patentových dokumentů, informační systémy v zahraničí je začínají po digitalizaci zpřístupňovat z trvalých adres URL.

Struktury bibliografických referencí jsou připraveny podle normy ČSN ISO 690:2010 včetně v nich uvedené interpunkce. Pokud se v normě vyskytuje u příkladů rozdílná interpunkce, je v metodickém materiálu upřednostněno jednotné řešení. V některých místech originální normy, a potažmo i českého překladu se vyskytují zjevné chyby¹ – tato příručka na ně upozorňuje a chyby v předkládaných příkladech koriguje.

Technické a gramatické poznámky k textu:

- A) Bibliografické údaje, uváděné ve všech příkladech **červenou barvou**, jsou podle mezinárodní normy ČSN ISO 690:2010 **volitelné (nepovinné)**. Není nutné je proto uvádět při zpracování základních bibliografických referencí, pokud není na národní či lokálních úrovních stanoveno jinak (například praxe určité školy je může požadovat jako povinné). Nicméně v textu u příkladů zaznívá **časté doporučení** k uvádění určitých volitelných údajů, zejména pak elektronické lokace a trvalého identifikátoru tradičních materiálů.
- B) Údaje uváděné v příkladech *kurzivou* (názvy celých zdrojů nebo názvy zdrojových dokumentů) by se tímto typem písma měly v bibliografických referencích uvádět **povinně**, pokud je to z technického hlediska možné. Při využívání dnešních textových editorů by to nemělo činit žádný problém.
- C) Cizí slovo „**online**“ je v celém metodickém materiálu zapisováno jednotně bez pomlčky, a to přesně podle textu originální normy. Podle *Nového akademického slovníku cizích slov* (Academia, 2007) jde o zcela korektní zápis tohoto slova v češtině vedle další přípustné varianty „on-line“.

-eb-

V Praze, 30. prosince 2011

¹ Viz recenze této normy: BRATKOVÁ, E. Co přináší třetí vydání mezinárodní normy ISO 690:2010. *Ikaros* [online]. 2010, 14(9) [cit. 2011-12-28]. [15 s.]. ISSN 1212-5075. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/node/6358>.

2 Citace a metody citování informačních zdrojů

Citace² byla výstižně definována již v předcházejícím 2. vydání normy ISO 690:1987 [čl. 9.1] jako krátká forma **bibliografické reference**³ umístěná buď v závorkách **uvnitř textu citujícího informačního zdroje**, nebo připojená jako **poznámka** v textu pod čarou, na konci textu kapitoly nebo na konci celého textu zdroje. **Citace** slouží jednak k rychlé **identifikaci informačního zdroje**, ze kterého autor vybral a použil citát, parafrázovanou myšlenku apod., jednak k přesnému určení **umístění citátu, parafrázované myšlenky apod.** v rámci citovaného zdroje.

Pokud publikace neobsahuje na konci textu samostatný **seznam bibliografických referencí** nebo pokud takový seznam neobsahuje **bibliografické reference** všech zdrojů, které byly citovány, je nutné, aby **první citace** každého zdroje, jehož záznam se nevyskytuje v závěrečném seznamu, obsahovala **potřebné množství** bibliografických údajů, které jsou v tomto metodickém materiálu specifikovány jako **povinné** (viz jednotlivé části kapitoly 3).

Pokud se citace používají společně se **seznamem bibliografických referencí** (seznamem použitých zdrojů), mohou obsahovat jen velmi malé množství údajů o zdroji (1-2, popř. i více údajů). Citace slouží jako **spojení (vazba)** mezi místem, na kterém se v textu cituje, a **bibliografickou referencí** v seznamu použitých zdrojů.

V dalším textu této kapitoly jsou stručně popsány tři **základní metody (styly) citování**, které specifikuje mezinárodní norma ČSN ISO 690:2010 [Příloha A]. V komentářích budou uvedeny informace o přednostech nebo nevýhodách jednotlivých metod a popřípadě i jiná doporučení.

2.1 Citování pomocí systému jméno a datum (Harvardský systém)

Jde o běžnou a často používanou metodu citování ve vědeckých, výzkumných a odborných publikacích. Metoda bývá označována také termínem „**Harvardský styl**“. Často se užívá ve vysokoškolských kvalifikačních pracích (disertačních, rigorózních, diplomových, bakalářských, atestačních aj.). Její výhodou je pohodlná a bezproblémová editace textu v době jeho tvorby nebo kdykoliv později.

V textu (citujícího informačního zdroje) se v běžných případech do kulaté závorky⁴ uvádí **jméno tvůrce a rok publikování** (popř. vytvoření) **citovaného informačního zdroje**. Je-li prvním údajem jméno fyzické osoby, zapisuje se vstupní prvek (příjmení fyzické osoby) podle příkladů normy malými písmeny [ČSN ISO 690:2010, čl. A.2]

² Originál 3. vydání normy definuje termín „citace“ (angl. citation) krátce jako údaj v textu nebo jako jinou formu obsahu nějaké relevantní (bibliografické) reference [ISO 690:2010, čl. 2.2].

³ Originál 3. vydání normy definuje termín (bibliografická) „reference“ (angl. reference) krátce jako údaje, které popisují nějaký zdroj nebo jeho část, a to dostatečně přesně a podrobně za účelem jeho identifikace a lokalizace [ISO 690:2010, čl. 2.15].

⁴ Místo kulatých závorek je v textu možné v případě zájmu tvůrce užít i závorek hranatých, a to zejména v případech, kdy se používá často kulatých závorek za účelem doplňování textu o další podrobnější nebo osvětlující informace z hlediska obsahu. Užítí hranatých závorek v citování zmiňuje též příloha A normy v rámci dalších citačních metod [ISO 690:2010, čl. A.3.1, A.4.1].

kromě písmene prvního⁵. Totéž platí pro jméno korporace. V kulaté závorce se dále, pokud je to potřebné nebo nutné, uvádí **stránkování**, existuje-li, k přesnému umístění citátu nebo parafrázované myšlenky (viz obrázek 1).

Obrázek 1

Citace v textu (v kulatých závorkách):

Bohaté fondy digitálních zdrojů zpřístupňuje svým uživatelům Kalifornská univerzita v systému CDL (University of California, 1997). Někteří autoři poukazují na sociální důsledky rozvoje digitálních knihoven (Rowlands, 1999, s. 195). Někteří označili termín „digitální knihovna“ za oxymorón (Greenberg, 1998, s. 106; Lynch, 2005). Problematikou digitálních knihoven se podrobně ve své monografii zabývala Ch. Borgmanová (Borgman, 2003).

Seznam bibliografických referencí [abecedně jmenně uspořádaný na konci publikace; záznamy se zásadně nečíslují, pro lepší vnímání záznamů lze užít odrážek]:

BORGMAN, Christine L., 2003. *From Gutenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*. Cambridge (Mass.): MIT Press. ISBN 0-262-52345-0.

...

GREENBERG, D., 1998. Camel drivers and gatecrashers: quality control in the digital research library. In: HAWKINS, B. L. a P. BATTIN, ed. *The mirage of continuity: reconfiguring academic information resources for the 21st century*. Washington (D.C.): Council on Library and Information Resources, s. 105-116.

...

LYNCH, C., 2005. Where do we go from here?: the next decade for digital libraries. *D-Lib Magazine* [online]. 11(7/8) [cit. 2011-10-10]. ISSN 1082-9873. Dostupné z: <http://www.dlib.org/dlib/july05/lynch/07lynch.html>.

...

ROWLANDS, I. a D. BAWDEN, 1999. Digital libraries: a conceptual framework. *Libri*. 49(4), 192-202. ISSN 0024-2667.

...

UNIVERSITY OF CALIFORNIA (SYSTEM). Regents, 1997. *California Digital Library* [online]. 1997- [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <http://www.cdlib.org/>.

Pokud se první údaj jména přirozeně v textu již vyskytuje, v závorce se uvádí jenom rok publikování citovaného zdroje. Výjimkou může být situace, kdy je v českém textu jméno cizí autorky uvedeno v přechýleném tvaru, nebo kdy je jméno korporace

⁵ Užití pouze velkých písmen v kulatých závorkách není případně vyloučeno (norma v textu pravidel tuto otázku neřeší). Citující autor by tím mohl docílit úplné shody se zápisem příjmení v seznamu bibliografických referencí, kde je normou velké písmeno předepsáno. Citace by pak byla v textu i lépe vnímatelná.

přeloženo. Pak by se v závorce mělo uvést jméno v originální formě (viz obrázek 1). Citace v závorce může být umístěna kdekoli ve větě, za jakýmkoli slovem, pokud je uvedena zcela na konci věty, je vždy před závěrečnou tečkou, která ukončuje větu.

U zdrojů s více autory (3 a více) se v citaci v textu uvádí pouze příjmení prvního tvůrce. Pokud mají dva a více zdrojů stejného tvůrce a rok publikování, odlišují se mezi sebou pomocí **malých písmen abecedy** (a, b, c, d, ...), která těsně (bez mezery) následují za rokem publikování (uvádějí se jak v textu, tak v seznamu bibliografických referencí - viz obrázek 2).

Obrázek 2

Citace v textu (v kulatých závorkách):

Autorka analyzuje komplex otázek týkajících se funkcí knihoven v současnosti (Borgman, 2003a, s. 169-208). Blíže také v jiné studii zkoumá problém neviditelnosti knihoven v síťovém prostředí (Borgman, 2003b). ...

Seznam bibliografických referencí [na konci textu publikace]:

BORGMAN, Christine L., 2003a. *From Gutenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*. Cambridge (Mass.): MIT Press. ISBN 0-262-52345-0.

BORGMAN, Christine L., 2003b. The invisible library: paradox of the global information infrastructure - challenges faced by libraries and proposed research designs. *Library trends*. **51**(4), 652-674. ISSN 0024-2594.

Bibliografické reference jsou v případě citování pomocí Harvardského systému (viz obrázek 1 a 2) v závěrečném seznamu uspořádány abecedně podle prvního prvku a na druhé úrovni podle roku publikování. Na třetí úrovni, dříve než se přidělí písmenné indexy, se reference uspořádají podle dalšího údaje záznamu – názvu. Podle jednoho z ustanovení normy se v Harvardském systému **neuvádí opakovaně datum** ve struktuře bibliografické reference, pokud nejde o případ zápisu přesného data nebo otevřeného data (12. 2. 2011, 1997- apod.) [ČSN ISO 690:2010, čl. 4.5].

2.2 Citování pomocí číselného systému

V rámci citování pomocí číselného systému (viz obr. 3) se citace zdrojů uvádějí pomocí **číslic (číselných odkazů)** zapisovaných v rámci textu v kulatých nebo hranatých závorkách na řádce. Číselný odkaz reprezentuje bibliografickou referenci na zdroj jako celek. Zápis číslic v horním indexu je alternativním řešením – v tomto případě se ale neuvádí do závorek. Citace zdrojů jsou uváděny **v pořadí, v jakém byly citovány poprvé** (celkový seznam bibliografických referencí proto není a podle normy ISO 690:2010 ani nemůže být uspořádán abecedně podle prvních vstupních údajů). To znamená, že následující citace určitého zdroje v textu dostane stejné číslo jako citace první. Pokud je citovaná pouze určitá část zdroje (věta, odstavec, myšlenka apod.), zapisuje se za číslici příslušná strana nebo rozsah stran.

Obrázek 3

Cítace v textu (v kulatých závorkách):

... Bohaté fondy digitálních zdrojů zpřístupňuje svým uživatelům Kalifornská univerzita v systému CDL (15). Někteří autoři poukazují na sociální důsledky rozvoje digitálních knihoven (9 s. 195). Někteří označili termín „digitální knihovna“ za oxymorón (16 s. 106, 12). Problematikou digitálních knihoven se podrobně ve své monografii zabývala již uvedená Ch. Borgmanová (5). Greenberg také uvedl (16 s. 107), že ...

Seznam bibliografických referencí [na konci publikace; uspořádaný je podle čísel citací]:

...

5. BORGMAN, Christine L. *From Gutenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*. Cambridge (Mass.): MIT Press, 2003. ISBN 0-262-52345-0.

...

9. ROWLANDS, I. a D. BAWDEN. Digital libraries: a conceptual framework. *Libri*. 1999, 49(4), 192-202. ISSN 0024-2667.

...

12. LYNCH, C. Where do we go from here?: the next decade for digital libraries. *D-Lib Magazine* [online]. 2005, 11(7/8) [cit. 2005-08-15]. ISSN 1082-9873. Dostupný z: <http://www.dlib.org/dlib/july05/lynch/07lynch.html>.

...

15. UNIVERSITY OF CALIFORNIA (SYSTEM). Regents. *California Digital Library* [online]. 1997- [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <http://www.cdlib.org/>.

...

16. GREENBERG, D. Camel drivers and gatecrashers : quality control in the digital research library. In HAWKINS, B. L. a P. BATTIN, ed. *The mirage of continuity: reconfiguring academic information resources for the 21st century*. Washington (D.C.): Council on Library and Information Resources, 1998, s. 105-116.

Číselný citační systém je určitě vhodný například pro článkové dokumenty. Jeho užití u rozsáhlých textů může případně znamenat jisté komplikace při pozdějším doplňování textu o nové informace a zejména přidávání nových citací dalších dříve neuvedených informačních.

2.3 Citování pomocí průběžných poznámek

Ve vědecké, výzkumné či odborné publikační činnosti jde také o často užívanou metodu. Za každým citovaným nebo poznámkovaným místem v textu se uvádějí číslice v horním indexu (lze je automaticky generovat), nebo v kulaté či hranaté závorce na řádce. Číslice se vztahují k **číselně řazeným průběžným poznámkám** uspořádaným podle pořadí jejich výskytu v textu (viz obrázek 4). Poznámky mohou obsahovat bibliografické reference (jinak mohou obsahovat libovolné poznámky

k textu), které jsou zároveň citacemi⁶. Pokud je jeden informační zdroj citován vícekrát (viz poznámka 26 a 31 na obr. 4), přiděluje se každé další citaci tohoto zdroje příslušné nové číslo v poznámkách, není však nutné, aby citace obsahovala všechny údaje – lze uvést odkaz na číslo dřívější (poprvé uvedené) citace daného zdroje, ale s jiným vymezením stránek [ČSN ISO 690:2010, čl. A.4.2].

Obrázek 4

Číselné odkazy v textu:

Bohaté fondy digitálních zdrojů zpřístupňuje svým uživatelům Kalifornská univerzita v systému CDL²⁴. Někteří badatelé poukazují na sociální důsledky rozvoje digitálních knihoven²⁵. Někteří autoři, jako jsou D. Greenberg²⁶ a C. Lynch²⁷, označili termín „digitální knihovna“ za oxymorón²⁸. Problematikou digitálních knihoven se podrobně ve své monografii z roku 2003²⁹ zabývala Ch. Borgmanová³⁰. Greenberg³¹ také uvedl ...

Bibliografické reference/citace v rámci číselně řazených poznámek [pod čarou, na konci kapitoly, na konci textu]:

24. UNIVERSITY OF CALIFORNIA (SYSTEM). Regents. *California Digital Library* [online]. 1997- [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <http://www.cdlib.org/>.

25. ROWLANDS, I. a D. BAWDEN. Digital libraries: a conceptual framework. *Libri*. 1999, **49**(4), 192-202.

26. GREENBERG, D. Camel drivers and gatecrashers: quality control in the digital research library. In: HAWKINS, B. L. a P. BATTIN, ed. *The mirage of continuity: reconfiguring academic information resources for the 21st century*. Washington (D.C.): Council on Library and Information Resources, 1998, s. 105-116.

27. LYNCH, C. Where do we go from here?: the next decade for digital libraries. *D-Lib Magazine* [online]. 2005, **11**(7/8) [cit. 2011-10-11]. Dostupný z: <http://www.dlib.org/dlib/july05/lynch/07lynch.html>.

28. Termín „oxymorón“ (protimluv) znamená v lingvistice spojení slov, jejichž význam se navzájem vylučuje (například „živá mrtvola“, „svítání na západě“ aj.).

29. BORGMAN, Christine L. *From Gutenberg to the global information infrastructure: access to information in the networked world*. Cambridge (Mass.): MIT Press, 2003.

30. Ch. Borgmanová je profesorkou informační vědy na Kalifornské univerzitě v USA.

31. GREENBERG, ref. 26, s. 107.

⁶ Předcházející 2. vydání normy ISO 690:1987 specifikovalo u citační metody pomocí průběžných poznámek v rámci hlavní metody vytvoření, vedle krátkých citací pod čarou, i celkového závěrečného seznamu bibliografických referencí uspořádaného podle abecedy vstupních dat. 3. vydání normy ISO 690:2010 tuto hlavní metodu zrušilo a ponechalo jen původní alternativní metodu, která v průběžných poznámkách zahrnuje záznamy, které mají charakter jak bibliografických reference, tak citací zároveň. -- Bude-li to žádoucí, lze takový seznam i dnes doplňkově vytvořit například v rámci školních závěrečných prací, poskytnete totiž lepší přehled o všech použitých zdrojích autorem takového díla.

3 Struktury bibliografických referencí

3.1 Bibliografické reference papírových textových dokumentů

3.1.1 Tištěné monografické publikace

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů). **Název: podnázev [Vedlejší název]**. Vydání. **Další tvůrce(i)**.
Místo: Nakladatel, Datum publikování. Název edice, číslo svazku. Standardní
identifikátor(y). **Poznámky**.

Příklad 1: Záznam české tištěné knihy

- ✓ VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 2. ISBN 80-7277-312-7.

Jméno prvního (a v tomto případě jediného) tvůrce (fyzické osoby) se zapisuje v invertovaném tvaru⁷ pro potřeby řazení v abecedně uspořádaných seznamech referencí [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.4.1]. Příjmení fyzických osob se zapisuje vždy (i u dalších tvůrců) velkými písmeny – podle příkladů z normy. Podnázvy je normou doporučeno zapisovat, pokud poskytují zásadní informaci k obsahu.

Příklad 2: Záznam překladu německé knihy do češtiny (s dalšími tvůrci)

- ✓ PROKOP, Dieter. *Boj o média: dějiny nového kritického myšlení o médiích. Z něm. orig. přel. Barbora KÖPPOVÁ a Monika LODEROVÁ*. Praha: Karolinum, 2005. Mediální studia. ISBN 80-246-0618-6.

Příklad 3: Záznam zahraniční monografické publikace

- ✓ WITTEN, Ian H., David BAINBRIDGE a David M. NICHOLS. *How to build a digital library [Jak vybudovat digitální knihovnu]*. 2nd ed. Amsterdam: Morgan Kaufman, 2010. The Morgan Kaufmann series in multimedia information and systems. ISBN 978-0-12-374857-7. **Dostupný komerčně také z: <http://books.google.com/>**.

Má-li publikace dva nebo tři tvůrce, jsou v referenci uvedena jména všech tvůrců [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.4.1]. Druhý tvůrce se zapisuje v přirozeném pořadí po čárce a mezeře, poslední autor je zapsán po spojce „a“. (Norma nevyklučuje, pokud je to žádoucí, i jiný způsob zápisu jmen autorů (např. všechna jména v inverzi), musí však být dodržován konzistentně v celém seznamu bibliografických referencí). Vložený překlad názvu do češtiny je nepovinný. Nepovinná poznámka může zahrnovat pro dnešního uživatele žádoucí informaci o dostupnosti digitální verze dokumentu, existuje-li, byť bude komerční.

⁷ Podtržení jména tvůrce (jde o hyperlink) je v tomto metodickém materiálu účelové (nejde o pravidlo specifikované normou), hyperlink míří k trvalé adrese autoritního záznamu daného tvůrce v databázi mezinárodního systému VIAF (<http://viaf.org>), kde je možné ověřit jeho formu.

Příklad 4: Záznam učebního textu 4 autorů ve dvou variantách zápisu jmen tvůrců

- ✓ CEJPEK, Jiří, Pravoslav KNEIDL, Jan ČINČERA a Ivan HLAVÁČEK. *Dějiny knihoven a knihovnictví. 2.*, doplněné vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3.
- ✓ CEJPEK, Jiří aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví. 2.*, doplněné vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3.

Má-li publikace více než tři autory, měli by být zapsáni všichni (viz první výskyt záznamu v příkladě 4), je-li to možné. Pokud se jména dalších tvůrců vynechají, připojí se za jméno prvního autora česká zkratka „aj.“, popř. latinská zkratka „et al.“ [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.4.2].

Příklad 5: Záznam zahraniční tištěné knihy, jejíž digitální verze byla autorkou zveřejněna později volně na internetu

- ✓ VERHEUL, Ingeborg. *Networking for digital preservation: current practice in 15 national libraries*. München: Saur, 2006. IFLA Publications, 119. ISBN 978-3-598-21847-7. Online vydání dostupné také z: <http://archive.ifla.org/VI/7/pub/IFLAPublication-No119.pdf>.

Údaj o digitální kopii publikace je uveden v tomto případě v nepovinném údaji o dostupnosti (s důrazem na slovo „také“). Uvádění takové informace je vřele doporučováno, jde vstříc potřebám uživatelů informací. Uvedení základního záznamu tištěné knihy by však mělo mít přednost, je vždy „jistotou“, URL adresa by mohla být časem zrušena apod. (v daném případě nejde o stabilní elektronickou adresu).

Příklad 6: Záznam zahraničního sborníku z odborné konference (jako celku)

- KALTWASSER, Franz Georg a John Michael SMETHURST, ed. *Retrospective cataloguing in Europe: 15th to 19th century printed materials: proceedings of the International Conference, Munich 28th - 30th November 1990*. München: Saur, 1992. Bibliothekspraxis, Bd. 31. ISBN 3-598-21131-7.

U publikací typu sborník, chrestomatie, čítanka, bibliografie aj., které mají (na titulní stránce nebo jinde) uvedená výrazným způsobem jména editorů, zpracovatelů, sestavovatelů apod., se tyto tvůrci mohou zapsat do pozice vstupního prvku reference s tím, že se za jméno posledního tvůrce po čárce a mezeře uvede zkratka dané role (například ed., red., zprac., sest. aj.) [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.1].

Příklad 7: Záznam zahraniční tištěné příručkové publikace, jejímž autorem je odborná mezinárodní korporace

- ✓ MEZINÁRODNÍ FEDERACE KNIHOVNICKÝCH ASOCIACÍ A INSTITUCÍ. *Working Group on Corporate Headings. Form and structure of corporate headings*. London (Anglie): IFLA International Office for UBC, 1980. ISBN 0-903043-28-9.

Tvůrcem je mezinárodní korporace (jméno ve tvaru: Nadřízená korporace. Podřízená korporace) [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.3.3]. Jméno nadřízené korporace (angl. International Federation of Library Associations and Institutions) se v referenci

zapisuje velkými písmeny, jméno podřízené nikoliv. Jméno této korporace je uvedeno v češtině v souladu se souborem národních autoritních záznamů (platí pro české prostředí). V případě specifické potřeby (např. realizace publikace pro zahraničního vydavatele) lze mateřskou korporaci uvést pod původním anglickým jménem.

Příklad 8: Záznam starého francouzského tisku, který byl v současnosti digitalizován (zahrnuje také trvalý identifikátor ARK)

- ✓ PEIGNOT, Gabriel. *Répertoire de bibliographies spéciales, curieuses et instructives...* Paris: Renouard, 1810. Digitalizovaná kopie původního vydání dostupná také ze systému Gallica (ARK): <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54884713>.

Dlouhé názvy lze zkrátit pomocí symbolu výpustky (...). Identifikátor ARK (Archival Resource Key) je novým trvalým identifikátorem, který implementovala, kromě jiných knihoven, také Národní knihovna Francie pro potřeby vlastní digitální knihovny Gallica (<http://gallica.bnf.fr/>) do které jsou trvale ukládány zejména vzácné nebo staré dokumenty národního (frankofonního) charakteru. Pro moderní citování těchto publikací popřípadě stačí pouhý zápis tohoto trvalého identifikátoru – uživatel internetu bude kliknutím na identifikátor okamžitě přeměřován do digitální knihovny na místo, kde najde jak bibliografický záznam tak celý digitalizovaný dokument (v různých výstupních formátech).

Příklad 9: Záznam knižní publikace bez tvůrce

- ✓ *Lumen gentium: věroučná konstituce o církvi. Předmluva Karl RAHNER. Překlad z latiny Jindra HUBKOVÁ.* Praha: Scriptorum, 1992. Církevní dokumenty. ISBN 80-85528-07-X. ISBN 978-80-85528-07-7.
- ✓ Anon., 1992. *Lumen gentium: věroučná konstituce o církvi. Předmluva Karl RAHNER. Překlad z latiny Jindra HUBKOVÁ.* Praha: Scriptorum. Církevní dokumenty. ISBN 80-85528-07-X. ISBN 978-80-85528-07-7.

U anonymních publikací se vstupním údajem záznamu může stát její hlavní název. Pokud je však při citování užito harvardského stylu (jméno-datum), doporučuje se namísto tvůrce zapsat zkratku „Anon.“ [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.6].

Příklad 10: Záznam části (dílu) tištěné vícesvazkové knižní publikace

- ✓ *Akademický slovník cizích slov.* I. díl, A-K. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0523-4 (1. díl). ISBN 80-200-0497-1 (soubor).

Typy publikací, jako jsou encyklopedie, slovníky aj., které jsou dílem mnoha jedinců, se popisují pod názvem [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.4.3]. U vícesvazkových děl lze údaj o označení a čísle svazku zapisovat ve znění z dokumentu. Neuvádí se již kurzivou a je oddělen od souborného názvu tečkou a mezerou⁸. Závislý název části,

⁸ Norma ČSN ISO 690:2010 neobsahuje zcela jasné instrukce k popisu částí vícesvazkových publikací, popř. částí jiných typů zdrojů (např. epizod televizních seriálů aj.). Pouze několik málo příkladů tento popis naznačuje, ovšem různorodě včetně interpunkce k oddělování souborného názvu od označení a čísla části. V textu tohoto materiálu je uplatněna jednotná interpunkce (viz příklad 10).

existuje-li, se zapisuje po čárce a mezeře. Reference v příkladu 10 obsahuje prioritně číslo ISBN prvního dílu, doplňkově lze připojit i číslo ISBN přidělené celému souboru.

3.1.2 Příspěvky v tištěných monografických publikacích

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů) příspěvku. Název: **podnázev příspěvku**. In: Jméno tvůrce(ů) zdrojového dokumentu. Název: **podnázev zdrojového dokumentu [Vedlejší název]**. Vydání. **Další tvůrce(i)**. Místo: Nakladatel, Datum publikování, číslování svazku apod., rozsah stran příspěvku ve zdrojovém dokumentu. Název edice, číslo svazku. Standardní identifikátor(y). **Poznámky**.

Příklad 11: Záznam příspěvku v tištěném domácím tematickém sborníku

- ✓ ŠMILAUER, Bohdan. Elektronická MVS a dodávání dokumentů (ILL/DD). In: Z. KLOUČKOVÁ a L. MACHALOVÁ, sest. *Moderní informační a komunikační technologie v knihovnictví 2003: sborník příspěvků*. Praha: Státní technická knihovna, 2003, s. 62-70. ISBN 80-86504-09-3 (brož).

Údaje o zdrojovém dokumentu (sborníku) jsou od předchozích údajů odděleny částicí „In:“ [ČSN ISO 690:2010, čl. 6.4]. Rozsah stran se uvádí pomocí zkratky „s.“ (zastupuje slovo „strana“) bez ohledu na jazyk dokumentu (platí pro české prostředí).

Příklad 12: Záznam příspěvku ve sborníku (dostupného i elektronicky) pravidelné slovenské konference

- ✓ VOKÁLOVÁ, Júlia, Iveta KRJAKOVÁ a Daniela DŽUGANOVÁ. Akademická knižnica - učiaci (sa) organizácia. In: *INFOS 2001: zborník z 31. medzinárodného informatického sympózia, ktoré sa konalo v dňoch 2.-5. apríla 2001 v Starej Lesnej*. Bratislava: Spolok slovenských knihovníkov, 2001, s. 302-309. ISBN 80-85165-84-8. Dostupný také z: <http://www.aib.sk/infos/infos2001/38.htm>.

Zdrojový sborník nemá v tomto příkladě výrazného editora, není tudíž v referenci uveden. Údaj o dostupnosti digitální verze příspěvku na WWW je nepovinný, lze ho však v zájmu uživatele doporučit. V poznámce se vyskytuje typické slovo „také“.

Příklad 13: Záznam příspěvku ve svazku tematického českého sborníku, který vycházel s nepravidelnou periodicitou (již nevychází)

- ✓ CEJPEK, Jiří. Internet jako sociální jev. In: B. SEDLÁČKOVÁ, ed. *Acta bibliothecalia et informatica*. 2. Opava: Slezská univerzita Opava, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 1997, s. 7-21. ISBN 80-85879-87-5.

Příklad 14: Záznam příspěvku ve svazku zahraničního sborníku vycházejícího v rámci známé rozsáhlé edice LNCS vydavatelství Springer

- ✓ MACEK, Tomáš, Martin LABSKÝ, Jan KLEINDIENST a Hana TRUSKOVÁ. Monitoring User Distraction in a Car by Segmentation of Experimental Data. In: Konstantine STEPHANIDIS, ed. *Universal Access in Human-Computer*

Interaction: Context Diversity: 6th International Conference, UAHCI 2011, Held as Part of HCI International 2011, Orlando, FL, USA, July 9-14, 2011: Proceedings, Part III. Berlin: Springer, 2011, s. 306-315. Lecture notes in computer science, vol. 6767/2011. ISBN 978-3-642-21665-7 (Print). ISBN 978-3-642-21666-4 (Online). Příspěvek dostupný také komerčně ze systému SpringerLink (DOI): http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-21666-4_34.

Bibliografická reference stati ze svazku zahraničního konferenčního sborníku zahrnuje také údaj o významné edici LNCS (včetně čísla svazku v edici; v tomto záznamu se neuvádí její ISSN 0302-9743 (Print) a ISSN 1611-3349 (Online)). Rozsah stran se uvádí pomocí zkratky „s.“ (zastupuje slovo „strana“, které je do reference uměle vnášeno; platí pro české prostředí).

3.1.3 Tištěné seriálové publikace a jejich části

Základní obecná struktura bibliografické reference

Název: <i>podnázev seriálu</i> . Vydání. Místo: Nakladatel, Datum publikování, číslování seriálu. Standardní identifikátor(y). <i>Poznámky</i> .
--

Příklad 15: Záznam již zaniklého českého tištěného časopisu (jako celku a jeho jednoho čísla ve dvou variantách)

- ✓ *Národní knihovna: knihovnická revue*. Praha: Národní knihovna ČR, 1990-2004. ISSN 0862-7487. 4x ročně. Vycházel také v elektronické formě (ISSN 1214-067).
- ✓ *Národní knihovna: knihovnická revue*. Praha: Národní knihovna ČR, 1990, roč. 1, č. 1. ISSN 0862-7487.
- ✓ *Národní knihovna: knihovnická revue*. Praha: Národní knihovna ČR, 1990, 1(1). ISSN 0862-7487.

Prvním údajem referencí seriálových publikací je jejich hlavní název přebíraný z preferovaného zdroje publikace [ČSN ISO 690:2010, čl. 6.3]. Je-li k dispozici tzv. „klíčový název“ z registračního systému ISSN, uvádí se namísto názvu z publikace (údaj není běžně dostupný, přístup do databáze ISSN je placený). Poslední výskyt záznamu tohoto příkladu reprezentuje alternativní zápis údaje o ročníku a čísle.

Příklad 16: záznam zahraničního tištěného časopisu (jako celku a jednoho jeho čísla)

- ✓ *Information processing & management: libraries and information retrieval systems and communication network: an international journal*. Amsterdam: Elsevier, 1975-, vol 1-, issue 1-. ISSN 0306-4573. Dostupný také elektronicky komerčně z: <http://www.sciencedirect.com/science/journal/03064573> . ISSN 0306-4573.
- ✓ *Information processing & management*. Amsterdam: Elsevier, 1976, vol. 2, issue 1. ISSN 0306-4573.
- ✓ *Information processing & management*. Amsterdam: Elsevier, 1976, 2(1). ISSN 0306-4573.

Příklad 17: záznam zahraniční edice tištěných materiálů (jako celku)

- ✓ *Discussion paper*. Washington (D.C.): World Bank, 1989- . ISSN 1012-8069.
Vydává International Finance Corporation. Vychází nepravidelně.

3.1.4 Články v tištěných seriálových publikacích

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů) článku. Název: **podnázev článku**. Název: **podnázev seriálu**.
Rok publikování, číslování, rozsah stran. Standardní identifikátor(y).
Poznámky.

Příklad 18: Záznam článku v českém tištěném časopise (dvě varianty)

- ✓ ČUMPLOVÁ, Ludmila. Legislativa pro školní knihovny na základních a středních školách. *Čtenář*. 2010, roč. 62, č. 10, s. 366-368. ISSN 0011-2321. **Dostupný také z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2010-roc-62/10-2010/legislativa-pro-skolni-knihovny-na-zakladnich-a-strednich-skolach-75-740.htm>**.
- ✓ ČUMPLOVÁ, Ludmila. Legislativa pro školní knihovny na základních a středních školách. *Čtenář*. 2010, **62**(10), 366-368. ISSN 0011-2321. **Dostupný také z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2010-roc-62/10-2010/legislativa-pro-skolni-knihovny-na-zakladnich-a-strednich-skolach-75-740.htm>**.

Názvy zdrojových seriálů se v souladu s normou ČSN ISO 690 210 zapisují kurzivou a před nimi se obecně může uvést částice „In:“. Norma ale také specifikuje, že částici „In:“ není nutné zapisovat u běžných časopisů [ČSN ISO 690010, čl. 6.4] – příklady v normě uvedené ji skutečně neuvádějí. Lokalizační část článku ve zdrojovém seriálu zahrnuje zpravidla: rok vydání, číslo svazku/ročníku, číslo sešitu a rozsah stran) je uvozena tečkou a mezerou. Roku vydání může předcházet údaj o měsíci. Alternativní způsob zápisu údajů lokalizační části dle normy [ČSN ISO 690010, čl. 10.3] je uveden ve druhém výskytu tohoto příkladu.

Příklad 19: Záznam článku v anglickém tištěném časopise (dvě varianty)

- ✓ STROHMAIER, Markus a Mark KRÖLL. Acquiring knowledge about human goals from Search Query Logs. *Information processing & management*. January 2012, vol. 48, issue 1, s. 63-82. ISSN 0306-4573. **Dostupný také komerčně ze systému ScienceDirect (DOI): <http://dx.doi.org/10.1016/j.ipm.2011.03.010>**.
- ✓ STROHMAIER, Markus a Mark KRÖLL. Acquiring knowledge about human goals from Search Query Logs. *Information processing & management*. January 2012, **48**(1), 63-82. ISSN 0306-4573. **Dostupný také komerčně ze systému ScienceDirect (DOI): <http://dx.doi.org/10.1016/j.ipm.2011.03.010>**.

Pokud jsou uváděny údaje lokační části se slovními zkrácenými výrazy (pro svazky nebo ročníky a čísla), zapisují se povinně v jazyce dokumentu kromě zkratky „s.“ (strana), která je vnášena do bibliografické reference zpravidla uměle.

Příklad 20: Záznam článku ve francouzském tištěném časopise

- ✓ BATTISTI, Michèle. La passionnante face juridique de Twitter. *Documentaliste: Sciences de l'information*. 2011, vol. 48, n° 3, s. 18-19. ISSN 0012-4508.

Příklad 21: Záznam článku v německém tištěném časopise

- ✓ ROOS, Martin, Gabriele HUMMERT a Annette KUSTOS. Wissensmanagement in Bibliotheken: „learning library“: Testbetrieb der Lernumgebung APOSDLE in der Abteilung Information der UB Hagen. *Bibliotheksdienst*. 2011, Jg. 45, Heft 11, s. 538-583. ISSN 0006-1972. Digitální kopie dostupná z: http://www.zlb.de/aktivitaeten/bd_neu.

Příklad 22: Záznam článku z polského tištěného časopisu

- ✓ POTĘGA, Joanna a Katarzyna ŚLASKA. Cyfrowa Biblioteka Narodowa i Biblioteka Europejska – Droga do Europejskiej Biblioteki Cyfrowej. *Biuletyn informacyjny Biblioteki Narodowej*. 2006, t. 179, nr. 4, s. 3-8. ISSN 0006-3983. Digitální kopie dostupná také z: <http://www.bn.org.pl/download/document/1246021870.pdf>.

Příklad 23: záznam článku z ruského tištěného časopisu (má hierarchické dělení na řady) (původní cyrilika je transliterována do latinky podle ČSN ISO 9:1995)

- ✓ KAZANCEVA, K. V. a A. D. URSUL. Oтраженіе, знаніе, інформасіа. *Научно-техніческаа інформасіа*. Seriã 2., Informacionnye processy i sistemy. 1981, no. 1, s. 1-9. ISSN 0548-0027.

3.2 Bibliografické reference elektronických textových dokumentů

3.2.1 Elektronické monografické publikace, webová sídla a databáze

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů). Název: **podnázev [Vedlejší název]** [Označení nosiče]. Vydání a/nebo Verze. **Další tvůrce(i)**. Místo: Nakladatel, Datum publikování, Datum aktualizace/revize [Datum citování u online zdrojů]. Název edice, číslo svazku. Standardní identifikátor(y). Dostupnost a přístup. **Poznámky (např. požadavky na systém aj.)**.

Příklad 24: záznam elektronického dokumentu uveřejněného na WWW

- ✓ LAGOZE, C., Herbert van de SOMPEL, Michael NELSON a Simeon WARNER, ed. *The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting* [online]. Protocol Version 2.0 of 2002-06-14, Document version 2008-12-07T20:42:00Z. 2008 [cit. 2011-10-10]. Dostupný z: <http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html>.

Hyperlink u vstupního prvku (odkazy na autoritní záznamy) má pouze pracovní povahu (slouží k ověření identity tvůrce), není normou požadován, tvůrce reference jej nebude vytvářet. Za názvem elektronického monografického zdroje se povinně po mezeře v hranaté závorce uvádí údaj o druhu nosiče, například [online], [CD-ROM] aj. Druh nosiče lze doplnit i údajem o dílčím typu zdroje, například [online databáze],

[počítačový program na CD-ROM], [elektronická pošta] aj. [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.2.2]. U online dostupných zdrojů se v případě neznámého či nejasného místa zveřejnění a neznámého či nejasného vydavatele tyto údaje vynechávají. U online zdrojů musí ale být vždy uvedena dostupnost zdroje (adresa URL, trvalé identifikátory včetně směrovacího serveru aj.). Datum vydání zdroje je údajem povinným. U online zdrojů je povinné datum citování, které se uvádí v hranaté závorce, a to buď v normalizované formě (viz příklad 24) nebo v přirozeném pořadí v jazyce zpracovatele záznamu (viz příklad 25) [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.2.5]. Citačnímu datu předchází zkratka „cit.“.⁹

Příklad 25: záznam webového sídla mezinárodní odborné společnosti

- ✓ *International Society for Knowledge Organization. ISKO: **International Society for Knowledge Organization*** [online]. © 2004-2011 [cit. 10. října 2011]. Dostupný z: <http://www.isko.org/>.

Podnázev zdroje je v této referenci velmi žádoucí (v hlavním názvu je zkratka).

Příklad 26: záznam webového sídla (hlavní stránky) jednoho ročníku mezinárodní konference

- ✓ *The Eighth International World Wide Web Conference, Toronto Convention Centre, Toronto, Canada, May 11-14, 1999* [online]. Updated December 5, 2000 [cit. 10. října 2011]. Dostupný z: <http://www8.org/>.

Záznam je uveden pod názvem (fyzická osoba ani korporace není identifikována). Při řazení v abecední sestavě bude ignorován člen „The“.

Příklad 27: záznam české oborové terminologické online databáze

- ✓ *KTD: **Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)*** [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2011-10-10]. Dostupný z: <http://aleph.nkp.cz/cze/kttd>.

Reference je uvedena pod názvem (kolektivní informační zdroj). Jde o pokračující (integrující či integrační) informační zdroj, a proto je za vrocením pomlčka a mezera (otevřený a stále doplňovaný zdroj). Záznam hesla z této databáze je uveden v příkladě 32.

Příklad 28: záznamy dvou jazykových verzí zahraniční online univerzální encyklopedie (typu wiki bez autorizovaných hesel) – záznamy hesel z této encyklopedie viz příklad 33.

- ✓ *Wikipedia: **the free encyclopedia*** [online]. San Francisco (Kalifornie): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2011-12-28]. **Anglická verze**. Dostupná z: <http://en.wikipedia.org/>.

⁹ Originál normy ISO 690:2010 doporučuje uvádět anglické slovo „viewed“ nebo jiný ekvivalentní termín [ISO 690:2010, čl. 15.2.5]. Český překlad normy sice předložil slovo „viděno“ nebo jiný ekvivalent, v příkladech se ale vyskytuje zkratka „vid.“ Pracovní skupina českého portálu Citace.com doporučila užívat mezinárodně srozumitelnou zkratku „cit.“, která se vyskytovala již v předcházejících vydáních normy ISO 690.

- ✓ *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie): Wikimedia Foundation, 2002- [cit. 2011-12-28]. **Česká verze**. Dostupná z: <http://cs.wikipedia.org/>.

Příklad 29: záznam souboru elektronických textů na CD-ROM ze čtyř konferencí

- ✓ *New Information Technology Conference proceeding* [CD-ROM]. **Ching-chih Chen (ed.); disc created by Ching-chih Chen, Amanda LO, Yu-Huei Lainer**. West Newton (Mass.): MicroUse Information, 1991. **Vyhledávací systém: Kaware**. **Obsahuje: 1st Pacific, Bangkok, 1987; 2nd Pacific, Singapore, 1989; 3rd International, Guadalajara, 1990; 4th International, Budapest, 1991.**

3.2.2 Příspěvky do elektronických monografií, webových sídel a databází

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů) příspěvku. Název: **podnázev příspěvku**. In: Jméno tvůrce(ů) zdrojového dokumentu. **Název: podnázev zdrojového dokumentu [Vedlejší název] [Označení nosiče]**. **Další tvůrce zdrojového dokumentu**. Vydání a/nebo Verze. **Další tvůrce(i)**. Místo: Nakladatel, Datum publikování, Datum aktualizace/revize, číslování svazku apod., rozsah stran příspěvku ve zdrojovém dokumentu [Datum citování u online zdrojů]. Název edice, číslo svazku. Standardní identifikátor(y). Dostupnost a přístup. **Poznámky**.

Příklad 30: záznam příspěvku z americké online konference (archiv)

- ✓ MIKSA, Francis L. a Philips DOTY. Intellectual Realities and the Digital Library. In: John L. SCHNASE aj., ed. *Digital Libraries '94: Proceedings of the First Annual Conference on the Theory and Practice of Digital Libraries, June 19-21, 1994 - College Station, Texas, USA* [online]. **Electronic version created by Scott W. HASSAN and Ted METCALFE**. Texas: Texas A&M University, Center for the Study of Digital Libraries, 1994, last mod. 23 Sep 1995 [cit. 2011-10-25]. Dostupný z: <http://www.csd.tamu.edu/DL94/paper/miksa.html>.

Sborník z konference je přemístěn z původní adresy do archivu na webu. Za názvy je uveden volitelně údaj o vedlejší tvůrce (je ve zdroji). V případě, že by nebylo možné identifikovat místo ani vydavatele, byl by uveden jenom rok vydání či zveřejnění.

Příklad 31: záznam příspěvku z jednoho ročníku české online konference

- ✓ **KNOLL, Adolf a Stanislav PSOHLAVEC**. **ENRICH: Budujeme evropskou digitální knihovnu rukopisů**. In: *INFORUM 2007: 13. konference o profesionálních informačních zdrojích, 22.-24. 5. 2007: sborník z konference informačních profesionálů* [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2007 [cit. 2011-10-10]. ISSN 1801-2213. Dostupný z: <http://www.inforum.cz/archiv/inforum2007/sbornik/158/>

Příklad 32: záznam hesla z české oborové terminologické online databáze, která je jako celek uvedena v příkladě 27

- ✓ **MATUŠÍK, Zdeněk a Zdeněk JONÁK**. Dokument. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha:

Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2011-12-28]. Systém. č.: 000000502. Dostupná z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000502&local_base=KTD.

Příklad 33: záznamy neautorizovaných hesel ze dvou jazykových verzí zahraniční online univerzální encyklopedie (typu wiki) - záznam encyklopedie viz příklad 28

- ✓ Copyright. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie): Wikimedia Foundation, 2001- , last modif. on 26 December 2011 [cit. 2011-12-28]. **Anglická verze**. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Copyright>.
- ✓ Autorské právo. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie): Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy edit. 2011-10-14 [cit. 2011-12-28]. **Česká verze**. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Autorské_právo.

3.2.3 Elektronické seriálové publikace (časopisy, noviny, edice aj.)

Základní obecná struktura bibliografické reference

Název: <i>podnázev seriálu</i> [Označení nosiče]. Vydání a/nebo Verze. Místo: Nakladatel, Datum publikování, číslování seriálu [Datum citování u online zdrojů]. Standardní identifikátor(y). Dostupnost a přístup. Poznámky .

Příklad 34: záznam elektronické online dostupné verze českého odborného časopisu

- ✓ *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 1990-2004 [cit. 2011-10-10]. ISSN 1214-0678 (On-line). Dostupný z: <http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR.html>. **4x ročně. Vycházel také v tištěné formě (ISSN 0862-7487, Print)**.

Příklad 35: záznam elektronického online dostupného zahraničního časopisu

- ✓ *Information Research: an international electronic journal* [online]. Sheffield: Information Research, 2005- . ISSN 1368-1613. Dostupný z: <http://informationr.net/ir/index.html>.

3.2.4 Články v elektronických seriálech (časopisech, novinách aj.)

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů) článku. Název: <i>podnázev článku</i> . Název: <i>podnázev seriálu</i> [Označení nosiče]. Rok publikování, číslování, rozsah stran [Datum citování u online seriálů]. Standardní identifikátor(y). Dostupnost a přístup. Poznámky .
--

Příklad 36: záznam článku z českého online elektronického časopisu

- ✓ SAKASTROVÁ, Lucie. Měření a hodnocení kvality obsahů moderních kolektivně tvořených encyklopedických. *Ikaros* [online]. 2011, roč. 15, č. 3 [cit. 2011-10-10]. URN-NBN:cz-ik6683. ISSN 1212-5075. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/node/6683>. Dostupný také z digitálního archivu E-LIS (HDL): <http://hdl.handle.net/10760/15425>.

Příklad 37: záznam článku z anglického online elektronického časopisu

- ✓ RUBIN, Victoria L., Jacquelyn BURKEL a Anabel QUAN-HAASE. Facets of serendipity in everyday chance encounters: **a grounded theory approach to blog analysis**. *Information Research* [online]. September 2011, vol. 16, no. 3 [cit. 2011-10-10]. Dostupný z: <http://informationr.net/ir/16-3/paper488.html>.

Příklad 38: záznam článku z ruského online elektronického časopisu v transliteraci do latinky (v pořadí první a druhý záznam) a v původní cyrilici (ruština)

- ✓ STRELKOVA, E. V. Ëlektronnye dokumenty lokal'nogo i setevogo dostupa: **publikaciâ i vidy ispol'zovaniâ**. *Ëlektronnye biblioteki* [online]. 2009, tom 12, vypusk 3 [cit. 2011-10-10]. ISSN 1562-5419. Dostupný z: <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2009/part3/S>.
- ✓ STRELKOVA, Je. V. Ëlektronnyje dokumenty lokal'nogo i setevogo dostupa: **publikacija i vidy ispol'zovanija**. *Ëlektronnyje biblioteki* [online]. 2009, tom 12, vypusk 3 [cit. 2011-10-10]. ISSN 1562-5419. Dostupný z: <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2009/part3/S>.
- ✓ СТРЕЛКОВА, Е. В. Электронные документы локального и сетевого доступа: **публикация и виды использования**. *Электронные библиотеки* [online]. 2009, том 12, выпуск 3 [cit. 2011-10-10]. ISSN 1562-5419. Dostupný z: <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2009/part3/S>.

Problémy transliterace cyrilice do latinky v českém prostředí jsou osvětleny v části pravidel této příručky (4.2.1). První výskyt reference je transliterací podle platné mezinárodní normy ISO ČSN ISO 9:1995, druhý výskyt představuje transliteraci podle *Doporučení NK ČR* [Doporučení, 2004], ve třetím výskytu jde o původní cyrilici (ruština). Nepovinná poznámka o dostupnosti (v daném případě celého čísla časopisu) je ve všech variantách formulována v jazyce zpracovatele.

3.2.5 Systémy elektronických konferencí, diskusních listů aj.

Základní obecná struktura bibliografické reference

Název: podnázev systému zpráv [Označení nosiče]. Datum publikování [Datum citování]. Dostupnost a přístup. Poznámky .

Příklad 39: záznam již uzavřeného českého volně dostupného elektronického diskusního listu (záznam jednotlivé zprávy viz příklad 41)

- ✓ STR-SKOL: **Diskuse na tema středni školy a Internet** [online]. 1994- [cit. 2010-10-10]. Dostupné z Internetu: str-skol@CESNET.CZ. Archiv dostupný také z: <http://listserv.cesnet.cz/archives/str-skol.html>.

Příklad 40: záznam amerického volně dostupného elektronického diskusního listu (záznam jednotlivé zprávy viz příklad č. 42)

- ✓ *Web4Lib Electronic Discussion: An electronic discussion for library-based World-Wide Web managers* [online]. May 12, 1994- [cit. 2011-10-10]. Dostupný z Internetu: web4lib@webjunction.org. Archiv dostupný také z: <http://lists.webjunction.org/web4lib/>.

3.2.6 Jednotlivé zprávy z elektronických konferencí, diskusních listů aj.

Základní obecná struktura bibliografické reference

Jméno tvůrce(ů) zprávy. Název: podnázev zprávy. In: *Název: podnázev systému zpráv [Vedlejší název]* [Označení nosiče]. Datum a čas zaslání zprávy [Datum citování]. Dostupnost a přístup (s výjimkou osobní nebo neveřejné komunikace). **Poznámky.**

Příklad 41: záznam zprávy z volně dostupného elektronického listu (celek listu viz příklad 39)

- ✓ WAGNER, Janek. Dotace SIPVZ pro zelene skoly v roce 2006. In: *STR-SKOL: Diskuse na tema stredni skoly a Internet* [online]. Sun, 18 Dec 2005 20:09:27 +0100 [cit. 2011-10-10]. Dostupný z Internetu: str-skol@CESNET.CZ. Archiv dostupný také z: <http://lsv.cesnet.cz/cgi-bin/wa?A2=ind0512&L=str-skol&T=0&F=&S=&P=122>.

V případě jednotlivých zpráv se v údaji o datu vydání zapisuje přesné datum včetně časových údajů [ČSN ISO 690:2010, čl. 9.3.3]. Údaje se přebírají v jazyce dokumentu z hlavičky zprávy.

Příklad 42: záznam zprávy z amerického volně dostupného elektronického listu (záznam celku elektronického listu viz příklad 40)

- ✓ KOCH, Traugott. CfP: *Special Issue on Digital Libraries and eScience, IJDL*. In: *Web4Lib Electronic Discussion* [online]. Mon Mar 13 11:12:13 EST 2006 [cit. 2011-10-10]. Dostupný z Internetu: web4lib@webjunction.org. Archiv dostupný také z: <http://lists.webjunction.org/wjlists/web4lib/2006-March/039960.html>.

Příklad 43: záznam zprávy z elektronické skupiny Newsgroup a odpovědi na ni

- ✓ MODEL, Josh. NCBI Blast Report - Expect(2). In: *BIO-SOFTWARE/bionet.software* [online]. Wed Mar 22 19:03:14 EST 2006 [cit. 2011-10-25]. Dostupný z Internetu: bio-soft@net.bio.net. Archiv dostupný také z: <http://www.bio.net/bionet/mm/bio-soft/2006-March/024540.html>.
- ✓ KARPLUS, Kevin. Re: NCBI Blast Report - Expect(2). In: *BIO-SOFTWARE/bionet.software* [online]. Wed Mar 22 20:02:44 EST 2006 [cit. 2011-10-11]. Dostupný z Internetu: bio-soft@net.bio.net. Archiv dostupný také z: <http://www.bio.net/bionet/mm/bio-soft/2006-March/024541.html>.

Příklad 44: záznam zprávy (přeposlané) z neveřejného diskusního listu a odpovědi na ni

- ✓ SUBIRATS, Imma. Fwd: Towards a Continuum of Scholarship. In: *E-LIS editors* [online]. 08 Mar 2006, 11:36:20 PM [cit. 2007-10-25]. Dostupný z Internetu pro registrované účastníky: elis-editors@lists.openlib.org.
- ✓ MORRISON, Heather. Re: Fwd: Towards a Continuum of Scholarship. In *E-LIS editors* [online]. 09 Mar 2006, 12:09:56 AM [cit. 2007-10-25]. Dostupný z Internetu pro registrované účastníky: elis-editors@lists.openlib.org.

Příklad 45: záznam neveřejné zprávy z osobní e-mailové komunikace

- ✓ BENDA, Jan. *RE: Informace o informacním systému statní spravy* [elektronická pošta]. Message to: Libor Kubka. 20 Jan 1999 [cit. 1999-05-05]. Osobní komunikace.

3.3 Bibliografické reference specifických typů textových informačních zdrojů (papírových i elektronických)

Tato podkapitola metodického materiálu zahrnuje návrhy struktur bibliografických referencí vybraných typů textových informačních zdrojů. Jde v podstatě o **nekonvenční literaturu**, označovanou také termínem „šedá literatura“. 3. vydání normy jim věnuje jenom minimální pozornost, stručně zmiňovány jsou zprávy, normy a patentové dokumenty s minimálními instrukcemi [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.9 a 15.10]. Některé typy ale nezmiňuje vůbec (**vysokoškolské závěrečné práce**) a **legislativní dokumenty** jsou záměrně z normy zcela vyloučeny [ČSN ISO 690:2010, čl. 1]. Několik málo příkladů bibliografických referencí této literatury, uvedených v části 15.9 a 15.10 a také v závěrečné bibliografii normy, vykazuje určité chyby a rozpory. Příklady v této podkapitole proto bylo nutné určitým způsobem sjednotit a upravit (viz komentáře pod příklady).

3.3.1 Vysokoškolské závěrečné práce

V této části jsou představeny bibliografické reference vysokoškolských závěrečných (kvalifikačních) prací, domácích a výběrově i zahraničních.

Příklad 46: záznam rakouské disertační práce publikované univerzitním nakladatelstvím

- ✓ FLOSS, Franziska. *Soziale Ungleichheit im Alter*. Wien: VWGÖ, 1982. Dissertationen der Johannes Kepler-Universität, 37. ISBN 3-85369-518-3.

Struktura bibliografické reference publikované disertační práce v zásadě odpovídá popisu jakékoliv publikované tištěné monografie (viz příklady 1-5 v kapitole 3. tohoto metodického materiálu). Ediční údaje jsou povinné a v tomto případě je vhodné tento údaj uvést, označuje typ vysokoškolské práce i instituci přidávající titul.

Příklad 47: záznamy nepublikované české diplomové a rigorózní práce stejného autora

- ✓ CUBR, Ladislav. *Strategie ochrany digitálních dokumentů*. Praha, 2009. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. **Dostupný také z digitálního archivu (URI):**

http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=89760&silolibrary=GEN01.

- ✓ CUBR, Ladislav. *Trvalá udržitelnost digitálního dědictví*. Praha, 2010. Rigorózní práce (PhDr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. **Dostupný také z digitálního archivu (URI):** http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=130396&silolibrary=GEN01.

Obě bibliografické reference v tomto případě neobsahují údaj o nakladateli, protože práce nebyly publikovány. Údaj o typu vysokoškolské kvalifikační práce, o přiděleném titulu a instituci, která titul přidělila, jsou umístěny v oblasti poznámky [ČSN ISO 690:2010, tab. B.1]. Lze doporučit tyto údaje zapisovat. Připojená poznámka obsahuje vstřícný údaj o dostupnosti elektronických verzí prací z digitálního archivu na základě trvalého identifikátoru URI.

Příklad 48: záznam nepublikované české disertační práce

- ✓ LORENZ, Michal. *Vývojové tendence ve výuce informační vědy ve světě a u nás*. Praha, 2011. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. **Dostupný také z digitálního archivu:** http://digitool.is.cuni.cz/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=692412&silolibrary=GEN01.

Příklad 49: záznam americké disertační práce zveřejněné (publikované) už jenom elektronicky a dostupné z digitálního archivu mateřské univerzity

- ✓ SULEMAN, H. *Open Digital Libraries* [online]. Blacksburg (Virginia): Virginia Polytechnic Institute and State University, University Libraries, November 19, 2002 [cit. 2011-10-10]. Disertační práce (PhD). Virginia Polytechnic Institute and State University. Dostupná z: <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-11222002-155624/unrestricted/odl.pdf>.

Disertace je zveřejněna elektronicky v rámci systému spravovaného univerzitními knihovnami dané školy, proto je vyplněn také údaj o vydavateli (zpřístupňovateli).

Příklad 50: záznam německé disertační práce publikované pouze elektronicky a dostupné ve dvou digitálních archivech (v národním digitálním archivu a v archivu mateřské univerzity)

- ✓ WIDDER, Alexander. *Complex Event Processing und maschinelle Lernverfahren: Entwicklung eines Hybrid-Modells zur Erkennung von Identitätsdiebstahl beim Online-Banking* [online]. Regensburg: Universität Regensburg, 2011 [cit. 2011-10-10]. Disertační práce (Dr.). Universität Regensburg, Fakultät für Sprach-, Literatur- und Kulturwissenschaften. Dostupný z Archivu DNB: <http://d-nb.info/1012413349/34>. Dostupný také z univerzitního archivu (URN): <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:355-epub-207514>.

3.3.2 Výzkumné, technické zprávy a výroční zprávy

V této části jsou představeny bibliografické reference vybraných typů zpráv, a to

publikovaných i nepublikovaných, v tradiční papírové formě nebo formě digitalizované či digitální. Tvorba referencí je opět podobná tvorbě referencí knižních publikací s tím, že v oblasti poznámek se zapisují specifické informace.

Příklad 51: záznam zahraniční nepublikované technické zprávy

CHANAL, Valérie. *Nouvelles technologies de l'information et intelligence des organisations Propositions theoriques et methodologiques*. Annecy-le-Vieux (Francie), 1997. Technická zpráva. IREG- NR--97-10. Chambéry Université, Inst. de Recherche en Gestion. V: INIST-CNRS, Vandoeuvre-lès-Nancy, 2, Allée du Parc de Brabois, Francie. Signatura: DO 5701. Komerčně zpřístupňuje také služba: <http://www.refdoc.fr/>.

Jde o nepublikovanou zprávu, vydavatel nebude uveden. Oblast poznámek musí obsahovat údaj o typu zprávy (může být uveden v jazyce zpracovatele nebo v jazyce originálu), dále označení a číslo zprávy a jméno instituce, kde byla práce obhájená. Připojit lze i lokalizaci zprávy pro potřeby jejího získání (i vícenásobně).

Příklad 52: záznam zahraniční publikované technické zprávy

BLACKALL, L. a M. GILES. *Interactive TV A revolution in global broadcasting*. London (Anglie), FT Telecoms and Media Publishing, 1996. Technická zpráva. GB_ 1996:12410. ISBN 1-85334-435-4. V: British Library, Document Supply Centre, Boston Spa, Wetherby, West Yorkshire LS23 7BQ, Velká Británie.

Příklad 53: záznam výzkumné zprávy zveřejněné také elektronicky na WWW (údaj o dostupnosti na WWW je v tomto případě nepovinný)

- ✓ KOSTELECKÝ, Jan. *Připojení lokalit zhuštění bodového pole na DOPNUL*. Zdiaby, 1999. Výzkumná zpráva. 998/99. Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický. **Dostupný také z:** http://www.vugtk.cz/odis/sborniky/vyzk_zpravy/Vz_0998.pdf.

Příklad 54: záznam původně nepublikované technické zprávy z historického fondu specializované instituce, nyní dostupné také z digitálního archivu (údaj o dostupnosti na WWW je v tomto případě nepovinný)

- ✓ CHAPMAN, Dean R. *An approximate analytical method for studying entry into planetary atmospheres*. Washington, May 1958. Technická zpráva. NACA TN-4276. National Advisory Committee for Aeronautics. **Digitální kopie dostupná trvale také z elektronického archivu NTRS NASA (HDL):** <http://hdl.handle.net/2060/19930085059>.

Zpráva je lokalizovaná i v jiných digitálních archivech. Další URL lze připojit také.

Příklad 55: záznam nepublikované výzkumné zprávy, dostupné později také na WWW (některé poznámky a údaj o dostupnosti jsou v tomto případě nepovinné)

- ✓ BRATKOVÁ, E., zprac. *Systémy pro rozšiřování a zpřístupňování elektronických disertačních prací: analýza současného stavu v zahraničí*. Praha, 2003-10-31, poslední aktualizace 2004-02-22. Zpráva pro grantovou úlohu FRVŠ č. 2045/2003. **Řešitelská pracoviště: Ústřední knihovna Univerzity Karlovy v Praze a Knihovna Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium**

Univerzity Karlovy v Praze. Dostupný také z:
<http://www.evskp.cz/Dokumentyver/systemy-analyza.pdf>.

Příklad 56: záznam výroční zprávy Státní technické knihovny (publikované)

- ✓ *Státní technická knihovna (Praha, Česko). Výroční zpráva Státní technické knihovny 1999. Odp. red. Jan Bayer. Praha: Státní technická knihovna, říjen 2000. ISBN 80-901287-9-3. ISSN 1212-6268. Digitální kopie dostupná také digitálního archivu: <http://repozitar.techlib.cz/record/59>.*

Výroční zprávy korporací jsou uvedeny pod korporativním autorstvím (korporace jsou jejich tvůrci). Zpracovatelé těchto zpráv mohou být uvedeni v oblasti vedlejšího autorství za názvem.

Příklad 57: záznam výroční zprávy Moravské zemské knihovny zveřejněné také na internetu

- ✓ *Moravská zemská knihovna (Brno, Česko). Výroční zpráva o činnosti a hospodaření za rok 2010. Red. Soňa Böhmová. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, [2011]. Dostupný také v elektronické formě z: http://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/souboryMZK/pdf/vyrocní_zprava_2010x.pdf*

3.3.3 Technické normy a jiné standardy

Příklad 58: záznam aktuálně platné mezinárodní normy ISO (anglické verze) a záznam jejího českého překladu (harmonizovaná norma)

- ✓ ISO 19115:2003. *Geographic information – Metadata*. Geneva: ISO, 2003-05-01.
- ✓ ČSN ISO 19115:2003. *Geografická informace – Metadata*. Praha: Český normalizační institut, 2004-10-01. **Třídící znak 97 9834.**

Specifickým a jedinečným znakem technických norem je jejich **označení a číslo**. Označení a číslo normy (k číslu může být připojeno datum vydání po dvojtečce bez mezery, pokud je takto uvedeno v dokumentu) jsou v tomto metodickém materiálu uvedeny jako vstupní prvek bibliografické reference (též podle metodik předchozích citačních norem a také podle vzoru daného samotnou normou¹⁰) - jde o vhodný prvek k zařazení reference v abecedně uspořádaných seznamů bibliografických referencí. Vstupní prvek je od názvu normy oddělen tečkou a mezerou. Údaje o místě a vydavateli normy se považují, stejně jako u knižních publikací, za údaje povinné. Další poznámkové informace jsou volitelné. Rozsah normy lze ve specifických případech uvést volitelně za datem publikování po tečce a mezeře, a to na základě ustanovení normy [čl. 14.7].

Příklad 59: záznam dřívější, nyní zrušené české normy (z fondu českého ČNI)

- ✓ ČSN ISO 10444:1994. *Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo technické zprávy (ISRN)*. Praha: Český normalizační institut, 1997-10-01. **Třídící znak 01 0190. Zrušená norma (bez náhrady). Platnost ukončena v březnu 1. 8.**

¹⁰ Norma ISO 690:2010 samotná zahrnuje na konci textu Bibliografii referencí mezinárodních norem, které začínají právě označením, číslem a datem vydání originální normy.

2009.

Příklad 60: dvě varianty záznamu specifického internetového standardu typu RFC dostupného pouze online (v elektronické podobě)

- ✓ RFC 1737. *Functional Requirements for Uniform Resource Names* [online]. K. SOLLINS a L. MASINTER. December 1994 [cit. 2011-10-10]. Dostupný z: <ftp://ftp.rfc-editor.org/in-notes/rfc1737.txt>.
- ✓ SOLLINS, K. a L. MASINTER. *Functional Requirements for Uniform Resource Names* [online]. December 1994 [cit. 2011-10-10]. Request For Comments (RFC) 1737. Dostupný z: <ftp://ftp.rfc-editor.org/in-notes/rfc1737.txt>.

Jde o specifické standardy, připravované počítačovými odborníky a schvalované internetovou organizací IETF (Internet Engineering Task Force). Jejich digitální fond je dostupný z WWW (<http://www.rfc-editor.org/rfc.html>). Mohou být popřípadě později schváleny jako technické normy úrovně ISO, IEC apod. První varianta reference je navržena v souladu s modelem v předcházejících příkladech technických norem ISO a ČSN, je vhodná k zařazení záznamu v abecedně uspořádaných seznamech bibliografických referencí (tvůrci standardu jsou ale uvedeni v rámci sekundární odpovědnosti v přirozeném pořadí). Jde o optimální variantu vhodnou k rychlé identifikaci tohoto typu standardu. Druhá varianta reference upřednostňuje tvůrce standardu (jsou ve vstupním prvku), údaj o označení a číslu standardu se proto musí uvést až v rámci poznámky.

3.3.4 Patentové dokumenty

Základní obecná struktura bibliografického záznamu

Primární odpovědnost (příhlašovatel). **Název vynálezu**. **Podřízená odpovědnost**. **Poznámky**. Země nebo vydávající úřad, Druh patentového dokumentu, Číslo. Datum vydání patentového dokumentu. **Dostupnost**.

Poznámka ke struktuře bibliografické reference patentových dokumentů:

Mezinárodní norma ISO 690:2010 ve svém novém vydání přinesla jenom velmi krátký výklad ke specifikům tvorby referencí patentových dokumentů [čl. 15.9] a pouze 3-4 příklady, které se opakují v příloze (C.18). Výklad je v jistém rozporu se strukturou příkladů, které navíc, zřejmě omylem, postrádají kurzivu, která by napověděla, kde je hlavní název popisovaného zdroje a tudíž koncepci popisu. Definovaná koncepce popisu („popis těchto svěbytných dokumentů jako příspěvků do časopisů“) je v nové normě nejasná a zavádějící, též ve srovnání s uvedenými příklady. Příklady v této části metodického materiálu jsou proto připraveny spíše na základě příkladů normy a koncepčně vycházejí z teze, že **patentové dokumenty (patentové spisy a patentové přihlášky) jsou svěbytné monografické jednotky**, které mají některé specifické popisné údaje. Tato teze se opírá o popis těchto dokumentů ve světových i národních databázích těchto unikátních zdrojů.

Příklad 61: záznam národního patentového spisu (Česká republika)

- ✓ VYSOKÁ ŠKOLA CHEMICKO-TECHNOLOGICKÁ V PRAZE. *Způsob přípravy silicidových ochranných vrstev na titanu, jeho slitinách a intermetalikách*. **Původce**

Dalibor VOJTĚCH. Int. Cl.: C23C10/44, C23C14/00, C23C10/60. Česká republika, Patentový spis, CZ 299621 B6. 2008-09-24. Dostupný také z: <http://spisy.upv.cz/Patents/FullDocuments/299/299621.pdf>.

Jako vstupní prvek bibliografické reference patentového dokumentu se uvádí jméno korporace, která je v roli **majitele patentu** (v případě již přidělené patentové ochrany, tj. patentu), nebo **žadatele patentové ochrany** (v případě podané přihlášky) [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.9]. Za názvem dokumentu (je uveden kurzivou) lze volitelně uvést jména **vynálezů** i s rolí, která je uvedena v dokumentu. Volitelně lze za název, resp. jméno vynálezce, uvést i třídíky klasifikačních soustav používaných v této oblasti (např. Mezinárodního patentového třídění). Uvést lze i více třídíků oddělených od sebe čárkou a mezerou. Označení klasifikace i hodnoty třídíků se přebírají z dokumentu (v daném příkladě jsou převzaty z digitální kopie patentového spisu, která je veřejně dostupná. Specifickými a nezbytně povinnými údaji bibliografické reference patentového dokumentu jsou: **jméno** nebo **kód země** nebo **jméno nadnárodní organizace**, která přidělila patent, dále po čárce přesné označení **typu patentového dokumentu** a po čárce **registrační číslo**. Po tečce se uvádí, pokud možno, přesné datum přidělení patentu. Nepovinnou součástí reference může být připojené URL lokalizace digitalizovaného/digitálního patentovaného dokumentu.

Příklad 62: záznam národní přihlášky vynálezu (Česká republika)

- ✓ SPOLEK PRO EKOLOGICKÉ BYDLENÍ (Březovice, Česko). *Palivo a/nebo krmivo na bázi rostlinných materiálů*. Původce Hana MAREŠOVÁ a Lubomír VERNER. Int. Cl.: C10L5/44. Česká republika, Přihláška vynálezu, CZ 2007-151 A3. 2008-09-03. Dostupná také z: http://spisy.upv.cz/Applications/2007/PPVCZ2007_0151A3.pdf.

I v tomto příkladě jsou hodnoty klasifikace převzaty z digitální kopie přihlášky vynálezu.

Příklad 63: záznam evropské patentové přihlášky

- ✓ DEUTSCHE TELEKOM. *Deployment of distributed network intrusion detection systems in social networks*. Inventors: Meital Hadera TUBI, Rami Ashdod PUZIS a Yuval Arugot ELOVICI. Int. Cl.: H04L29/06 (2006.01). European Patent Office, European Patent Application, EP 1 990 973 A2. 2008-11-12. Digitální kopie patentového spisu včetně úplného záznamu a další dokumentace dostupná z: <http://worldwide.espacenet.com/>. Jiná kopie dostupná také z: <http://www.europatentbox.com/patent/EP1990973A2/abstract/521679.html>.

V tomto příkladě jde o evropskou patentovou přihlášku. Proto reference zahrnuje jméno Evropské patentové organizace, která přiděluje patentovou ochranu v regionu Evropa. Úplný text přihlášky je dostupný z více lokalizací.

Příklad 64: záznam mezinárodní patentové přihlášky PCT (Patent Cooperation Treaty)

- ✓ INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES CORPORATION. *Starting Virtual Instances within a Cloud Computing Environment*. Inventors Boas BETZLER,

Robert Jonathan ETKINS, Holger Juergen MACHO, Marc-Arthur PIERRE-LOUIS.
IPC: G06F 11/14 (2006.01). World Intellectual Property Organization,
International Application (PCT), Publ. Num. WO/2011/11571. 2011-09-15.
Digitální kopie přihlášky včetně úplného záznamu a další dokumentace dostupná
z (Permalink): <http://www.wipo.int/patentscope/search/en/WO2011110571>.

Bibliografická reference je připravena na základě digitální kopie patentové přihlášky, která je dostupná online v digitální knihovně WIPO. Je podaná jako přihláška „PCT“ (v rámci Dohody o patentové spolupráci (Patent Cooperation Treaty)). Adresu URL dostupnosti lze v případě tohoto dokumentu vřele doporučit k uvedení v záznamu. Jde o trvalou a **stabilní adresu (Permalink)** záznamu a odkazu na úplný text dokumentu. Jde o službu systému digitální knihovny mezinárodní organizace WIPO, která je zajišťována novou softwarovou aplikací (PatentScope).

3.3.5 Vybrané legislativní dokumenty (mimo ISO 690:2010)

Příklady v této podkapitole jsou připraveny jako **návrhy** specifického popisu vybraných kategorií **legislativních dokumentů**. Norma ISO 690:2010 vyloučila tento typ zdroje ze svého obsahu. Popis se v této příručce koncepčně se opírá o model příspěvku v monografické publikaci (Sbírka zákonů apod.), jejíž části vycházejí průběžně v daném kalendářním roce. Uvedené příklady se týkají ČR, ale dané modely mohou být ekvivalentně použity i na zahraniční legislativní materiály.

Příklad 65: záznam zákona ČR zveřejněného ve svazku publikované sbírky zákonů (údaj o dostupnosti na WWW je v tomto případě nepovinný)

- ✓ ČESKO. Zákon č. 106 ze dne 11. května 1999 o svobodném přístupu k informacím. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 39, s. 2578-2582. ISSN 1211-1244. **Dostupný také z:** <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1999/sb039-99.pdf>.

V pozici primární odpovědnosti je v záznamu uvedeno **jméno země** (působnost zákona). Jde o princip uplatňovaný také v profesionální rovině katalogizačního popisu, norma ČSN ISO 690:2010 ovšem takové záhlaví uvádí také [čl. 5.3.4]. V seznamech použité literatury lze tohoto principu výhodně využít, bude-li práce citovat více takových materiálů a z různých zemí. Reference však může popřípadě začínat také názvem zákona přímo. Za částicí In: je uveden název zdrojového dokumentu. Vynechány jsou ale nepodstatné údaje o místě publikování zdrojové publikace a nakladateli, resp. tiskárně. Podstatný z hlediska identifikace i lokalizace je ale údaj o **roce, částce a rozsahu stran.**, na kterých se text legislativy ve zdrojové publikaci nachází. Sbírka zákonů má identifikátor ISSN. Nepovinně lze připojit adresu URL s dostupností úplného textu.

Příklad 66: záznam zákona bývalého Československa, zveřejněného ve svazku publikované sbírky zákonů

- ✓ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 527 ze dne 27. listopadu 1990 o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1990, částka 86, s. 1952-1964. ISSN 1210-0005. **Dostupný také z:** <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1990/sb086-90.pdf>.

Geografické jméno lze ověřit v souborech národních autoritních záznamů (přihlíží se k vývoji státu).

Příklad 67: záznam vládního usnesení ČR zveřejněného ve svazku publikovaného vládního věstníku

- ✓ ČESKO. ÚŘAD VLÁDY. Usnesení vlády České republiky ze dne 7. července 2004 č. 679 o Koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010. In: *Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí*. 2004, roč. 2, částka 4, s. 212. ISSN 1214-2263. **Text usnesení dostupný také z:** http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/vestnik/2004/vest_4.pdf. **Text usnesení v přepisu včetně Předkládací zprávy dostupný také z:** http://knihovnam.nkp.cz/docs/Koncepce04_10.doc.

V záznamu je za jménem země po tečce a mezeře uvedeno jméno orgánu státní správy (Úřad Vlády). Poznámka o druhé dostupnosti je žádoucí, protože přepis textu usnesení zahrnuje navíc text Předkládací zprávy.

Příklad 68: záznam ministerské vyhlášky ČR zveřejněné ve svazku publikované sbírky zákonů

- ✓ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Vyhláška č. 317 ze dne 27. července 2005 o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2005, částka 111, s. 5654-5674. ISSN 1211-1244. **Dostupný také z:** <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb111-05.pdf>.

V záznamu je za jménem země po tečce a mezeře uvedeno jméno orgánu státní správy (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy).

3.4 Bibliografické reference specifických kategorií informačních zdrojů (tradičních i elektronických)

Tato podkapitola metodického materiálu zahrnuje sérii příkladů bibliografických referencí vybraných **specifických kategorií informačních zdrojů**, které jsou nově zařazeny do 3. vydání mezinárodní normy [ČSN ISO 690:2010, čl. 15]. Jsou opatřeny komentáři, které upozorňují na specifika jejich popisu. Patří k nim počítačové programy (softwary), kartografické materiály, filmy, videozáznamy a vysílání (rozhlasová nebo televizní), grafická díla, zvukové záznamy a partitury.

Základní jádro struktury i specifikace údajů bibliografických referencí těchto specifických kategorií zdrojů je stejné, jako u zdrojů textové povahy (viz kapitola 4). Některé údaje však mají další specifika, jiné jsou nově zařazeny. Jsou předmětem dílčích komentářů.

3.4.1 Počítačové programy (softwary)

Tato dílčí část zahrnuje příklady bibliografických referencí **počítačových programů (softwarů)**. Počítačové soubory textových zdrojů jsou předmětem podkapitoly 3.2 a částečně také podkapitoly 3.3. Počítačové soubory jiných netextových zdrojů jsou

předmětem částí 3.4.2-3.4.6. Počítačové programy mohou být uloženy na **nosičích s přímým přístupem** nebo s **přístupem dálkovým**.

Příklad 69: záznam počítačového programu dostupného online volně na internetu

- ✓ MOZILLA CORPORATION. *Mozilla Firefox® Web Browser* [software]. Version 9.0.1 for Windows Czech. Mountain View (Kalifornie): Mozilla Foundation, December 21, 2011 [cit. 2011-12-28]. Dostupný z: <http://www.mozilla.org/en-US/firefox/new/>.

Jako tvůrce globálně známého softwaru je uvedena na první pozici **korporace**. Jméno tvůrce by mělo mít přednost před jménem distributora softwaru [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 15.3]. Součástí hlavního názvu je v daném případě registrovaná ochranná známka reprezentovaná symbolem „®“ [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 14.6]. Za názvem je v hranaté závorce údaj o druhu informačního zdroje. Zahrnut je i povinný **údaj o verzi**. **Datum vydání** je přesné, jde v tomto případě o datum uvolnění softwaru pro používání. V hranaté závorce je také datum, kdy uživatel software stahoval nebo jej jenom nahlížel pro potřeby citování. V rámci údaje o dostupnosti je uvedeno **URL** k jeho volnému stažení.

Příklad 70: záznam počítačového programu dostupného komerčně na pevném nosiči

- ✓ ADOBE SYSTEMS. *Adobe® Photoshop® 7.0 CE* [software]. Version 7.0 CE. San Jose, California (Kalifornie): Adobe Systems Incorporated, © 1999-2002. **1 CD-ROM. Středoevropská verze. Požadavky na systém: PC Windows 98, 2000 a XP. 170 MB.**

Součástí hlavního názvu je v daném případě přímo verze softwaru a jeho specifikace pro určitou jazykovou oblast (CE = středoevropská verze). Není nutné proto údaj o verzi opakovat za názvem. Rozsahové datum copyrightu je převzato z doprovodných textových souborů. V oblasti **nepovinných poznámek** lze uvést další informace, jako nosič softwaru, údaje o určení verze aj. [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 14.7], ale zejména **„Požadavky na systém“**: za příslušnou frází lze uvést typ počítače, pro který je zdroj určen, jméno operačního systému a jeho verzi, velikost souboru, požadavky na software a druh a vlastnosti doporučených periferních zařízení [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 15.2.3].

Příklad 71: záznam (staršího) počítačového programu dostupného licenčně na pevném nosiči (diskety)

- ✓ OCLC. *OCLC Passport for Windows* [software]. Version 1.10. Dublin (Ohio): OCLC, © 1995-1996. **6 disket, 5 1/4 palce. Požadavky na systém: Instalační program a uživatelské rozhraní pro Microsoft Windows.**

Datum vydání je reprezentováno rozsahem dat copyrightu pro období, kdy bylo možné software získat. V oblasti nepovinných poznámek je uveden nosič softwaru a jeho velikost a dále obecnější požadavek na prostředí pro instalaci softwaru.

3.4.2 Filmy, videozáznamy a vysílání

Tato část zahrnuje příklady bibliografických referencí **filmů** a **videozáznamů**, které patří k hlavním kategoriím audiovizuálních materiálů. Nově jsou v normě zařazeny také výklady pravidel [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 15.6] pro tvorbu referencí **televizních vysílání** a **vysílání rozhlasových** (v druhém případě ovšem co do charakteru jde o zvukové zdroje). Digitální záznamy rozhlasových pořadů jsou v různých profilech v současnosti volně nabízeny na webech rozhlasových stanic také v rámci moderní služby zvané „**podcast**“¹¹

V případě **filmů** (zaznamenané sekvence obrazů, které při projekci vytvářejí iluzi pohybu) lze citovat jejich různé typy (celovečerní, dokumentární, výukové, reklamní aj.), které mohou být uloženy na různých typech médií (filmové cívky, filmové kazety, filmové kartridže, videokazety, videodisky aj.). Citovat lze v současnosti také vysílanou a digitálně zaznamenávanou velkou škálu **produkce televizních stanic** (televizní filmy, dramatická seriálová díla, seriály, zpravodajské, sportovní, zábavné aj. pořady). Příklady zahrnují popisy zdrojů jako celků, jejich částí nebo popisy analytických příspěvků v rámci těchto zdrojů.

Příklad 72: dvě varianty záznamu českého celovečerního filmu (původní verze filmu)

- ✓ *Marketa Lazarová* [celovečerní film]. Režie **František VLÁČIL**. Námět podle stejnojmenného románu Vladislava VANČURY. Scénář František PAVLÍČEK a František VLÁČIL. Praha: Filmové studio Barrandov, 24. 11. 1967. ISAN 0000-0000-82AA-0000-1-0000-0000-Y. 162 min., formát 35 mm, černobílý. Dialogy česky a německy.
- ✓ **VLÁČIL, František**, rež. *Marketa Lazarová* [celovečerní film]. Námět podle stejnojmenného románu Vladislava VANČURY. Scénář František PAVLÍČEK a František VLÁČIL. Praha: Filmové studio Barrandov, 24. 11. 1967. ISAN 0000-0000-82AA-0000-1-0000-0000-Y. 162 min., formát 35 mm, černobílý. Dialogy česky a německy.

První varianta bibliografické reference, kdy záznam začíná **názvem** a režisér a další tvůrci filmu jsou uváděni až za ním, je u citování filmů standardní. Na jejich vzniku se totiž zpravidla podílí velké množství tvůrců (režisér, autor scénáře, kameraman, autor hudby aj.), z nichž nikdo není zpravidla dominantní [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 15.6.1]. Ve zvláštních případech, kdy má ale filmové dílo výrazného režiséra, který je jednoznačně odpovědný za intelektuální obsah (a může mít vůči danému filmu i další tvůrčí roli), lze jeho jméno uvést na prvním místě bibliografické reference [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.6.2] – viz druhá varianta této bibliografické reference. Toto pravidlo určitě naplňuje F. Vláčil, režisér a zároveň autor scénáře legendárního českého filmu. Bibliografická reference zahrnuje **datum uvedení díla v zemi produkce** (jde o prioritu u filmů) a v současné chvíli již také **mezinárodní trvalý identifikátor ISAN** pro audiovizuální díla (registrovaný v databázi MA ISAN, <http://www.isan.org>). Doplňkové poznámkové údaje jsou pro potřeby citování volitelné. Mohou zahrnovat údaj o fyzickém nosiči, je-li k dispozici, údaj o přehrávací

¹¹ „Podcasting“ (ve volném slova smyslu jde o „audio RSS“) je služba šíření informací na internetu. Sady záznamů (zvukové záznamy, často ve formátu MP3, nebo videozáznamy) jsou nabízeny tak, že je speciální program nebo prohlížeč (RSS čtečka) umí monitorovat a stahovat do zařízení uživatele (PC, MP3 přehrávač aj.).

době, šířce filmu, digitálním formátu, údaj o barvě, zvuku, jazyce dialogů aj. [viz ČSN ISO 690:2010, čl. 15.4, čl. 14.5, čl. 14.7].

Příklad 73: záznam zahraničního filmu publikovaného na DVD

- ✓ *Wilde* [celovečerní film]. Directed by **Brian GILBERT**. Culver City (Kanada): Columbia Tristar, 1997. ISBN 978-0-767-84893-0. **1 DVD, 113 min., barevný. Anglicky.**

Bibliografická reference obsahuje v tomto případě identifikátor ISBN, originální verze filmu byla publikována také na DVD.

Příklad 74: záznam 1. části (epizody) německého televizního filmu (minisérie)

- ✓ *Die Manns – Ein Jahrhundertroman*. Teil 1, 1923 bis 1933 [hraný dokumentární film]. Regie **Heinrich BRELOER**. Geiseltasteig (Německo): Bavaria Film GmbH, 5 Dezember 2001. ISAN 0000-0002-EF4A-0001-7-0000-0000-G. **1 DVD, 90 min., barevný. Německy.**

Bibliografická reference první části (z celkového počtu 3) televizní minisérie. Za hlavním názvem minisérie následuje po tečce a mezeře¹² označení a číslo části (epizody) a po čárce a mezeře její (závislý) název. Tento zdroj má přidělený také **mezinárodní identifikátor audiovizuálního díla ISAN**.

Příklad 75: záznam vysílaného příspěvku v rámci pravidelného pořadu českého rozhlasu s volitelnými odkazy na více lokalizací digitální zvukové nahrávky v online archivu a také v rámci specifické služby podcast

- ✓ Eliška Přemyslovna - osudy princezny a svěťice. In: *Hovory na Bělidle* [rozhlasové vysílání]. Pořad připravily **Jana ŠMÍDOVÁ a Kateřina KREJČÍ**. Praha: Český rozhlas 6, 27. 12. 2011, 19:30. **28:16 min.** Dostupný přes interní přehrávač z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2518147>. Dostupný také jako digitální záznam z: <http://media.rozhlas.cz/audio/02518147.mp3>. Stránka pořadu dostupná z: http://www.rozhlas.cz/cro6/porady/_porad/1967. Dostupný také z audio RSS kanálu (podcast): http://www2.rozhlas.cz/podcast/podcast_porady.php?p_po=1967.

Bibliografická reference reprezentuje **rozhlasové vysílání** příspěvku pravidelného pořadu (mohlo by jít případně i o reprízu pořadu na základě jeho dříve připravené digitální nahrávky), proto je zahrnut povinně, kromě **jména stanice a přesného data** také **čas vysílání**. Volitelně lze zapsat další tvůrce pořadu. Volitelný je také doplňkový údaj o přehrávací době. Lze ale doporučit nepovinné připojení URL (i vícenásobně), ze kterého je pro zájemce dostupná digitální zvuková nahrávka v daném formátu. Autor, který cituje daný pořad, si může vybrat jednu i více z nabízených URL adres. Poslední adresa vede k digitální nahrávce dostupné také v rámci moderní webové služby – audio RSS kanálu (podcast). Soubor lokalizovaný na této adrese tam ale bývá k dispozici ale jenom vymezenou dobu.

¹² Jde o interpunkční znaky pro informační zdroje, které se dělí do částí, které mají označení a čísla částí a popř. i názvy těchto částí. Poznámky k této problematice byly již uvedeny v podkapitole 3.1.1 v rámci příkladu 10.

Příklad 76: záznam vysílaného příspěvku (epizody) v rámci periodického pořadu britského rozhlasu s odkazem na lokalizaci digitální zvukové nahrávky v Audio archivu i v rámci služby podcast

- ✓ Consumer rights. In: *Money Box Live* [rozhlasové vysílání]. Presenter Paul LEWIS aj. London: BBC Radio 4, 28th Dec 2011, 15:00. 30:00 min. Dostupný také digitálně přes interní přehrávač z: <http://www.bbc.co.uk/iplayer/console/b018ggzr>. Stránka pořadu dostupná z: <http://www.bbc.co.uk/programmes/b018ggzr>. Dostupný také z audio RSS kanálu (podcast): http://downloads.bbc.co.uk/podcasts/radio4/moneybox/moneybox_20111228-1530a.mp3.

Příklad 77: záznam vysílaného příspěvku v rámci periodického pořadu české televize s odkazem na lokalizaci digitální audiovizuální nahrávky v online archivu

- ✓ Host: Miroslav ZIKMUND, cestovatel a spisovatel. In: *Hyde park* [televizní vysílání]. Praha: ČT 24, 13. 12. 2011, 20:05. 54:00 min. Digitální záznam pořadu dostupný také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10252839638-hyde-park/211411058081213/video/>.

Také u televizních vysílání lze doporučit (nepovinně) připojení URL, na kterém je dostupná digitální audiovizuální nahrávka v daném formátu pro případné zájemce o shlédnutí pořadu (týká se ovšem jenom volně dostupných materiálů).

Příklad 78: záznam volně dostupného odborného výukového videozáznamu lokalizovaného jako příspěvek v databázi volně dostupného internetového videoportálu

- ✓ LEONARD H. AXE LIBRARY. Searching ERIC [Tutorial]. In: *YouTube* [online]. 2009-09-16 [cit. 2011-12-28]. 7:31 min. Kanál uživatele *axelibraryreference (Axe Library, Pittsburg State University, Pittsburg (Kansas, USA))*. Dostupný z: http://www.youtube.com/watch?v=r2Ag_BaQyLA.

Jako tvůrce je v první pozici uvedena korporace (knihovna univerzity), a to v ověřené autoritní formě. Název příspěvku je doplněn v hranaté závorce o další doplňkový název, který objasňuje typ odborného videozáznamu [ČSN ISO 690:2010, čl. 6.1.6]. Údaj o kanálu uživatele v rámci portálu YouTube je uveden jako nepovinný (se závorkovým doplňkem úplného jména dané korporace).

3.4.3 Zvukové záznamy

Již v předcházející podkapitole byly uvedeny dva příklady, jež se týkaly zvukových nahrávek: rozhlasové vysílání bylo zaznamenáno v digitální formě (jsou dnes šířena i nejmodernějšími informačními kanály přes internet).

Doplněny jsou další dva příklady bibliografických referencí zvukových nahrávek (hudební a nehupební) publikovaných komerční cestou.

Příklad 79: záznam zvukové hudební nahrávky

- ✓ BACH, Johann Sebastian (1685-1750). Cello suites [zvukový záznam]. Prague:

Supraphon, 2011. **2 kompaktní disky, 2:04:11 min.** Supraphon archiv. Russian Masters.

Jde o publikovanou zvukovou nahrávku hudební skladby. Tvůrce skladby je uveden na první pozici reference. Za názvem je v hranaté závorce uveden typ zdroje. Jako volitelné údaje lze uvést počet a typ nosičů publikované nahrávky a přehrávací dobu. Název edice je povinnou součástí.

Příklad 80: záznam zvukové nehudební nahrávky

- ✓ PAVEL, Ota (1930-1973). *Jak jsem potkal ryby* [zvuková kniha]. **Čte Rudolf HRUŠÍNSKÝ**. [Praha]: Popron, 2011. **2 kompaktní disky, 2:22:38**.

Předmětem zvukové nahrávky je profesionálně čtený text souboru povídek českého spisovatele O. Pavla.

3.4.4 Grafická díla

Tato část zahrnuje příklady bibliografických referencí vybraných typů (dvojměrných) **grafických děl** (jako celků nebo jako součástí jiné publikace) Norma ČSN ISO 690:2010 zahrnuje pouze příklady grafických děl neprůhledného typu, jako jsou umělecké originály, umělecké reprodukce, grafické listy, grafická znázornění, obrazy a obrázky, grafy, fotografie, výkresy, plakáty, pohlednice aj.

Příklad 81: záznam zahraničního uměleckého originálu (obrazu) lokalizovaného v muzeu výtvarného umění

- ✓ VERMEER, Johannes (1632-1675). *L'Astronome* [olej na plátně, 1668]. **510 × 450 mm**. V: Paris: Louvre, Aile Richelieu 2. 2. patro, sál 38.

Je-li znám tvůrce **uměleckého originálu (obrazu)**, začíná bibliografická reference jeho jménem, do kulatých závorek lze zapsat data narození a úmrtí [ČSN ISO 690:2010, příloha C.14]. Název díla je převzat z přídatných popisů originálu obrazu lokalizovaného v muzeu (malíř sám název neuvedl na obraze). Název je doplněn v hranaté závorce údajem o technice malby a po čárce datem vzniku obrazu. Nepovinným údajem je rozměr obrazu. Jde-li o jedinečné umělecké originály, je vhodné doplnit také jejich **lokizaci** (místo, instituce, místnost a případně registrační/identifikační číslo aj.).

Příklad 82: záznam digitální fotografie zahraničního uměleckého originálu (obrazu) z virtuální galerie muzea výtvarného umění

- ✓ VERMEER, Johannes (1632-1675). *L'astronome ou plutôt L'astrologue* [olej na plátně, 1668] [digitální fotografie]. **Photo RMN / René-Gabriel OJÉDA**. Paris: Louvre, 1995. Dostupné z: <http://www.louvre.fr/oeuvre-notices/lastronome>.

V dané referenci jde o **digitální fotografii uměleckého originálu** (obrazu popsaného v předešlém příkladě), která byla vytvořena fotografem pro francouzský Svaz národních muzeí (Réunion des Musées Nationaux, RMN). Jméno fotografa je proto uvedeno i s rolí v pozici vedlejšího tvůrce. Název fotografie je v tomto případě převzat z jejího autorizovaného popisu na webu (naznačuje, že název obrazu není zcela jistý). Fotografie je oficiálně zveřejněna na webu muzea Louvre, proto jsou

uvedeny také údaje o místě a zpřístupňující instituci digitální fotografie včetně data jejího pořízení. Jde o volně dostupný zdroj, je tedy uvedeno také URL.

Příklad 83: záznam reprodukované fotografie zahraničního uměleckého originálu (obrazu) v tištěné publikaci

- ✓ VERMEER, Johannes (1632-1675). *L'Astronome* [olej na plátně, 1668] [reprodukce fotografie]. In: John NASH. *Vermeer*. Londres: Scala Books en association avec la Fondation du Rijksmuseum, 1995, s. 105. ISBN 1-870248-70-8 (fr. éd.).

Jde o bibliografickou referenci **reprodukce fotografie uměleckého originálu**, která je součástí publikované práce věnované dílům malíře J. Vermeera. Popis zdrojové publikace je uveden částicí In: a po vnoření je po čárce uvedena strana, kde se reprodukce fotografie nachází.

Příklad 84: záznam publikovaného plakátu

- ✓ ŠIMOTOVÁ, Adriena. *Adriena Šamotová: Vyjevování (2008-10): Galerie Rudolfinum 7. 4.-19. 6. 2011, Praha 1* [plakát]. [Praha: Galerie Rudolfinum, 2011]. 600 × 420 mm, barevný.

Předmětem popisu je plakát vydaný při příležitosti konání výstavy české umělkyně, což prozrazuje podnázev, je proto vhodné ho při citování uvést, i když jde o nepovinný údaj. Místo vydání a vydavatel nejsou uvedeni přímo na plakátu, proto jsou údaje v hranaté závorce. Nepovinně lze uvést rozměr plakátu, údaj o barvě aj. poznámky.

Příklad 85: záznam reprodukce fotografie uměleckého obrazu v tištěné publikaci

- ✓ VYLEŤAL, Josef (1940-1988). *Bez názvu* [nedokončeno] [olej, 1989] [reprodukce fotografie obrazu]. In: Rostislav SARVAŠ. *Josef Vyleťal: Painter of death. Photographer Jaroslav KUČERA*. Prague: Anomal, 1993, s. 82. ISBN 80-900235-4-1 (English version).

Reference reprodukce fotografie uměleckého originálu obrazu, které zůstalo nedokončené (tato skutečnost je proto uvedena v hranaté závorce za hlavní názvovou informací „Bez názvu“, pod kterou je dílo známé) [ČSN ISO 690:2010, čl. 6.1.7]. Reprodukce je zveřejněna v publikaci věnované uvedenému malíři. Jméno autora originální fotografie je uvedeno v rámci popisu zdrojové publikace jako nepovinný údaj.

3.4.5 Hudebniny (partitury)

Tato část zahrnuje příklady bibliografických referencí **hudebnin** (publikovaných nebo rukopisných včetně digitalizovaných).

Příklad 86: záznam publikované hudebniny

- ✓ DIABELLI, Anton (1781-1858). *Melodická cvičení, op. 149, v rozsahu kvinty: piano 4 ms* [hudebnina]. Rev. Vojtěch ŘÍHOVSKÝ. 11. vyd. Praha: Editio Praga, 1999. 39 s. Klavír na čtyři ruce. ISMN M-2600-0216-6.

Skladatel je hlavní tvůrce hudebního díla, a proto se uvádí na první pozici bibliografické reference. Je tomu tak i v případech, když je ve zdroji uveden zároveň autor libreta, a to v rovnocenném postavení jako skladatel [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.8.1]. V daném příkladě je za názvem uveden další tvůrce (revize hudebniny). Uveden je povinně také údaj o vydání (jiný než 1. vydání). Údaj o rozsahu ani údaj o obsazení jsou volitelné. Na konci je uvedena edice a mezinárodní identifikátor hudebnin ISNM (starší model kódu).

Příklad 87: záznam publikované hudebniny

- ✓ DVOŘÁK, Antonín (1841-1904). *Smyčcový kvartet č. 10 Es dur, op. 51: hlasy* [hudebnina]. 5. vyd., (v Editio Bärenreiter Praha vyd. 1). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2010. 4 hlasy (13, 11, 11, 12 s.). Souborné vydání děl.

V rámci údaje o vydání je po čárce uvedeno zpřesnění tohoto údaje. Specifický údaj o obsazení není povinný.

Příklad 88: záznam digitalizované rukopisné hudebniny, dostupné online

- ✓ PORTUGAL, Marcos (1762-1830). *Missa a 4 concertada: Missa de Marcos* [digitalizovaná rukopisná hudebnina] [online]. Portugalsko, [mezi 1790 a 1810] [cit. 2011-12-28]. [3] 128 [1] s., 213 × 300 mm. Kopie dostupná z: <http://purl.pt/794>. Ve formátu PDF 14,4 MB. Ve formátu JPEG 18,3 MB.

U rukopisných partitur se v případě nejasného místa jejího vytvoření zapisuje země (v jazyce zpracovatele). Přibližná datace vytvoření rukopisu je uvedena v hranaté závorce. Vzhledem k tomu, že předmětem citování je digitalizovaná kopie partitury, je nutné uvést také údaj o vzdáleném přístupu a citační datum v hranatých závorkách. Údaje o rozsahu, rozměru ani o formátu a velikosti souborů nejsou povinné. Dostupnost zdroje je v daném případě z oficiálního repozitáře portugalské Národní knihovny, pro identifikaci je užíván identifikátor PURL.

3.4.6 Kartografické materiály

Ke kartografickým materiálům patří dvojrozměrné a trojrozměrné **mapy** (grafické znázornění hmotného či imaginárního jevu, který charakterizuje zemské nebo kosmické těleso), dále plány, letecké a hvězdné mapy, atlasy, glóbusy aj.

Při tvorbě referencí lze uvádět specifické údaje (např. nultý poledník, souřadnicové sítě), pokud jsou považovány za důležité.

Tvůrce kartografického materiálu (zejména kartografové) může být uveden různými termíny (rolemi), jako „od“ „kartograf“, „editoval“, „sestavil“ „nakreslil“, „vyrobil“ apod. V roli tvůrce může být jak fyzická osoba, tak korporace – mohou být vstupním prvkem bibliografické reference. V jiných případech je zdroj uveden pod názvem.

Příklad 89: záznam mapy publikované specializovaným nakladatelstvím

- ✓ KARTOGRAFIE PRAHA (FIRMA). *Jeseníky: turistická mapa*. 1:100 000. 4. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2011. Turistické mapy 1:100 000, 16. ISBN 978-80-7393-190-2.

Vstupním prvkem reference je korporace jako výrazný tvůrce mapy (je zároveň výrobcem či vydavatelem). Je-li termín „mapa apod.“ součástí podnázvu a bude v referenci zapsán, není nutné jej zapisovat v závorkovém doplňku jako druh zdroje. Za názvy se po tečce a mezeře zapisuje měřítko jako výrazný specifický údaj. V určitých případech lze uvádět i termíny, jako „Měřítko neuvedeno“, „Různá měřítko“ apod. Povinnou součástí reference jsou názvy edic a případně označení a pořadové čísla mapy v dané edici.

Příklad 90: záznam mapy uvedené pod názvem

- ✓ *Brdy a Rokycansko: turistická mapa*. 1:50 000. 5. vyd. Praha: Trasa, 2011. Edice Klubu českých turistů, 34. ISBN 978-80-7324-294-7. 1 mapa, 570 × 760 mm, složeno na 200 × 130 mm v plastovém pouzdře 210 × 140 mm.

Vstupním prvkem reference je název mapy (zdroj nemá uvedeného tvůrce). Specifickým doplňkovým údajem, který je volitelný, může být také rozměr mapy (výška a šířka v milimetrech měřené uvnitř rámové čáry mapy).

Příklad 91: záznam zahraničního atlasu jako souboru map

- ✓ *Rand McNally and Company. Rand McNally road atlas: United States, Canada, Mexico, 1991*. Různá měřítko. 67th ed. Boston (Mass.): Rand McNally & Company and Travel Centers, 1990. Rand McNally Road Atlas. ISBN 0-528-80525-8 (brož.).

Příklad 92: záznam zahraničního atlasu dostupného online v interaktivním režimu

- ✓ *GEOLOGICAL SURVEY (Spojené státy americké). National Atlas: home page* [interaktivní online atlas]. Různá měřítko. Reston (Virginia): U.S. Geological Survey, 2004-, last modified Thursday, 27-Jan-2011 17:25:06 CST [cit. 2011-12-28]. Dostupný z: <http://nationalatlas.gov/>.

Příklad 93: záznam webového sídla map digitální formě České republiky

- ✓ *Mapy.cz* [online]. Různá měřítko. Praha: Mapy.cz, 2011- [cit. 2011-12-28]. Dostupný z: <http://www.mapy.cz/>.

Příklad 94: záznam jedné mapy z webového sídla map České republiky

- ✓ *Písek, okres Písek*. 1:47 000. In: *Mapy.cz* [online]. Praha: Mapy.cz, © 2011 [cit. 2011-12-28]. Dostupný z: <http://www.mapy.cz/>.

4 Pravidla tvorby bibliografických referencí a jejich seznamů

4.1 Základní pravidlo - zdroje bibliografických údajů

Hlavním zdrojem tvorby bibliografických referencí jsou **samotné informační zdroje**, ze kterých autor citoval ve své práci. Je-li to možné, jsou údaje získávány metodou „**de visu**“ (přímým náhledem zdroje). Údaje bibliografické reference se vztahují ke konkrétnímu výtisku nebo verzi citovaného informačního zdroje.

Preferovaným zdrojem bibliografických údajů je u **tradičních informačních zdrojů titulní stránka** nebo její **rovnocenná náhrada** (např. štítky u audiovizuálních nosičů aj.). Dále lze z hlediska priority, stanovené normou, použít rub titulní stránky, hlavičku běžné stránky apod., obálku, desku vazby, štítek trvale spojený s citovaným zdrojem, obal nosiče zdroje a také doprovodnou dokumentaci zdroje (leták, příručka aj.).

Hlavním zdrojem bibliografických údajů je u **elektronických informačních zdrojů** příslušná digitální **kopie**, která byla viděna a užitá prostřednictvím obrazovky počítače. U internetových či webových online informačních zdrojů je důležitá **konkrétní verze a konkrétní umístění informačního zdroje v síti**. Preferovaným zdrojem údajů jsou úvodní stránky obrazovek. Dalším zdrojem může být doprovodná dokumentace nebo obal (u lokálně dostupných zdrojů).

Údaje, které jsou získávány z **jiných zdrojů**, se v bibliografické referenci zapisují v **hratých závorkách**.

Získané údaje lze popřípadě ověřovat také v jiných externích zdrojích, jako jsou bibliografické či katalogizační databáze nebo databáze jmenných autoritních údajů.

4.2 Další obecná pravidla

4.2.1 Transliterace

Údaje o informačních zdrojích v nelatinských písmech se mají podle doporučení mezinárodní normy ČSN ISO 690:2010 [čl. 4.2] **transliterovat** do latinské abecedy podle příslušné mezinárodní normy.

Pro přepis **cyrilice do latinky** (viz níže uvedené příklady) platí v ČR od roku 2002 oficiálně překlad mezinárodní normy ČSN ISO 9:1995, která nahradila dřívější normu ČSN 01 0185 (Transliterácia cyriliky) z roku 1975. Tato norma stanovuje důslednou transliteraci (každý znak výchozí abecedy je reprezentován jedním znakem cílové abecedy) z důvodu zajištění reverzibility obou abeced. Přepisy některých znaků cyrilice (я, ю, щ, е aj.) jsou oproti předcházející normě nezvyklé a nezasvěcení uživatelé je ani nemusejí umět správně vyslovovat.

Poznámka k transliteraci v českém prostředí:

Knihovnická komunita v ČR se rozhodla tuto mezinárodní normu (až na malé výjimky) pro potřeby budování svých rozsáhlých databází nepoužívat. Hlavním důvodem byla hrozba narušení dosavadní kontinuity katalogů a rejstříků k vyhledávání informací (například dosavadní jmenné záhlaví ruského spisovatele -

JESENIN, Sergej A. - by mělo být podle nové normy přepsáno do latinky jako ESENIN, Sergej A. (v cyrilici Есенин Сергей А.)). NK ČR proto vydala v roce 2004 vlastní *Doporučení pro přepis nelatinkových písem do latinky* [Doporučení, 2004], které užívá v katalogizační praxi. Z normy ČSN ISO 9:1995 *Doporučení* převzalo například přepis znaku „э“ - „Э“ (ê, Ê) a tvrdého znaku „ъ“ - „Ъ“ (" - se zápisem kláves alt+34), jiné znaky jsou převáděny podle dřívější normy.

Příklady transliterace z cyriliky do latinky:

a) transliterace názvu dokumentu podle normy ČSN ISO 9:1995

Связывая прошлое с будущим: Научные коммуникации в 21 веке
Svâzyvaâ prošloe s buduším: Naučnye kommunikacii v 21 veke

b) transliterace názvu dokumentu podle *Doporučení NK ČR* [2004]

Связывая прошлое с будущим: Научные коммуникации в 21 веке
Svjazyvaja prošloje s buduším: Naučnyje kommunikacii v 21 veke

Pro potřeby citací se uživatel této příručky může rozhodnout na základě vlastního uvážení buď pro užití mezinárodní normy ČSN ISO 9:1995 – má podle normy ISO přednost, nebo pro užití *Doporučení NK ČR*.

4.2.2 Zkratky a psaní velkých písmen

Křestní a rodová jména autorů, vynálezců, redaktorů, editorů, sestavovatelů apod. se mohou v záznamech uvádět také pomocí **iniciál**.

Poznámka o možném využití zdrojů autoritních dat:

Pokud v seznamech záznamů hrozí záměna identit dvou fyzických osob se stejným příjmením a křestním jménem nebo stejnými iniciálami, je možné doporučit uvedení formy celého jména podle souborů národních **autoritních záznamů**. Norma ISO 690:2010 soubory autoritních záznamů doporučuje [viz např. čl. 5.3.1]. Využívání těchto dat je možné, a to nejen pro fyzické osoby, ale také pro osoby korporativní. Využít lze přednostně databázi mezinárodního systému **VIAF**¹³, která v současnosti zahrnuje záznamy již 21 národních souborů autoritních dat (mají optimalizované a stabilizované URL, vhodné k propojování), nebo přímo národní databáze na jejich vlastních adresách (např. české databáze¹⁴, americké databáze¹⁵ aj.). K dispozici je také beta verze rozsáhlé databáze **identit** (fyzických osob

¹³ VIAF - Virtual International Authority File [online databáze]. Dublin: OCLC, © 2010-2011 [cit. 2011-12-15]. Dostupná z: <http://viaf.org/>

¹⁴ AUT: Databáze národních autorit NK ČR [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2005- [cit. 2011-12-15]. Dostupná z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=aut

¹⁵ Library of Congress Authorities [online databáze]. Washington: Library of Congress, August 26, 2011 [cit. 2011-12-15]. Dostupná z: <http://authorities.loc.gov/>

a korporací) z katalogu sítě OCLC¹⁶. V oblasti vědy a výzkumu lze využít i nové databáze vědců ResearcherID¹⁷ nebo identifikační báze autorů systému RePEC¹⁸.

Některé obecně uznávané údaje bibliografických referencí by měly být zkracovány v souladu s pravidly normy ČSN ISO 832:1994.

Norma v některých případech [ČSN ISO 690, čl. 5.3.4] doporučuje také zkracování **jmen států či zemí** podle normy ČSN EN ISO 3166-1:2006 (např. při tvorbě bibliografických referencí patentových dokumentů).

Názvy seriálových publikací, pro které neexistuje tzv. „klíčový název“ (kodifikovaný v databázi systému ISSN), se mohou zkracovat podle normy ČSN ISO 4:1997 [ČSN ISO 690, čl. 6.3.2]. Pokud však existuje nebezpečí dvojznačnosti, uvádí se úplný název.

Psaní velkých písmen má být v souladu s pravopisnou praxí přijatou pro jazyk nebo písmo uváděných informací.

4.2.3 Interpunkce a typografie

U všech bibliografických referencí je nutné používat jednotný styl, formát a konzistentní systém interpunkce.

Každý údaj bibliografické reference se odděluje od dalšího údaje prostřednictvím **stanovené interpunkce**, jako jsou tečka, čárka, středník, dvojtečka aj., nebo změnou řezu písma. Interpunkce pro jednotlivé typy bibliografických referencí v této příručce je připravena v zásadě podle normy ČSN ISO 690:2010. Pokud ale norma v některých typech příkladů těchto referencí zahrnuje rozdílnou interpunkci¹⁹, je dána přednost interpunkčním znakům, které byly užívány doposud podle předcházejícího vydání normy. V potaz je vzat také konsensus k interpunkci přijatý pracovní skupinou portálu **Citace.com** (<http://citace.com/>).

Různé doplňkové údaje se uvádějí buď v kulatých nebo hranatých závorkách. Dlouhé údaje (například názvy) lze zkrátit a doplnit znakem výpustky (...).

Při tvorbě bibliografických referencí lze uplatnit různé typy písma. U názvů dokumentů (jako celků) nebo názvů zdrojových dokumentů se uplatňuje, podle vzoru ČSN ISO 690:2010, také **kurziva**.

¹⁶ *WorldCat Identities* [online databáze]. Dublin: OCLC, © 2010 [cit. 2011-12-15]. Beta Verze. Dostupná z: <http://www.worldcat.org/identities/>

¹⁷ *ResearcherID.com* [online databáze]. New York: Thomson Reuters, [2008-] [cit. 2011-12-15]. Dostupná z: <http://www.researcherid.com/>

¹⁸ *RePEc Author Service* [online]. St. Louis (Missouri): Federal Reserve Bank of St. Louis, Research Dept., [cit. 2011-12-15]. Dostupný z: <http://authors.repec.org>

¹⁹ Norma ISO 690:2010 (i její český překlad) sice deklaruje používání jednotného systému interpunkce [čl. 4.4, Poznámka], opak je však pravdou, v řadě příkladů se stejnými údaji (lokalizovanými v hlavní části výkladu pravidel a v přílohách normy) se užívá rozdílná interpunkce.

4.2.4 Jazyk bibliografických záznamů

U převážné většiny bibliografických údajů se uplatňuje **pravidlo jazyka dokumentu**, tj. údaje se uvádějí v jazyce dokumentu. Jde o názvy a podnázvy dokumentů včetně názvů edic a názvů zdrojových publikací, údaje o vydání, role u vedlejších tvůrců, nakladatelské údaje včetně dat vydání, označování specifických lokačních údajů (označení ročníků a čísel časopisů podle hlavní metody) u článků nebo příspěvků ze zdrojových publikací.

Jazyk zpracovatele (v případě této příručky půjde o **český jazyk**) se uplatňuje u některých údajů uváděných v hranatých závorkách (např. druh či typ elektronického nosiče, překlad názvu aj.), dále u rozsahu dokumentů (stránkování) - používá se všude například zkratka „s.“, která v českém prostředí zastupuje uměle vkládané slovo „stran“ nebo „strana“, „na stranách“, dále v poznámkách, jsou-li v záznamu uváděny, nebo v doplňkových údajích (pouze u některých jmen). Uplatňují se také české zkratky „aj.“ (vedle v mezinárodním kontextu doporučených latinských variant „et al.“). Ve vstupních prvcích (záhlavích) se používá česká spojka „a“ pro připojení posledního jména .

4.3 Společná pravidla tvorby bibliografických referencí

Norma ČSN ISO 690:2010 stanovuje pevné pořadí údajů v bibliografické referenci. Pořadí je představeno v dílčích částech této podkapitoly.

4.3.1 Tvůrce

- **Entity odpovědné za vytvoření obsahu informačního zdroje**

Fyzické nebo korporativní osoby, uvedené na významném místě citovaného informačního zdroje jako entity odpovědné za vytvoření jeho obsahu, by měly být uvedeny jako tvůrci. Role tvůrců se liší podle typu informačního zdroje. Patří k nim například (v pořadí podle priority):

- a) autor, skladatel, libretista, kartografická agentura, kartograf, tvůrce softwaru, majitel patentu, přihlašovatel patentu, výtvarník, fotograf, grafik aj.
- b) dirigent, interpret hudby, interpret dramatu, režisér filmu, vynálezce aj.
- c) zpracovatel, sestavovatel, redaktor, editor aj.
- d) překladatel, rytec, programátor aj.
- e) vydavatel, poskytovatel online zdrojů, producent aj.
- f) distributor, databázové centrum aj.

U vstupních prvků bibliografických referencí se za jméno tvůrce nebo tvůrců v případě některých rolí zapisuje jejich typ v souladu s normou ČSN ISO 832:1994, po čárce a mezeře, a to pomocí relevantní zkratky. Totéž pravidlo platí i pro tvůrce uvedené na začátku zdrojového dokumentu po částici In: Příklady:

KALTWASSER, Franz Georg a John Michael SMETHURST, ed. *Retrospective cataloguing in Europe*

HELCK, Wolfgang a Eberhard OTTO, hrsg. *Lexikon der Egyptologie*

... In: Z. KLOUČKOVÁ a L. MACHALOVÁ, sest. *Moderní informační a komunikační technologie v knihovnictví 2003*

U **seriálových publikací** je prvním údajem (i pro řazení) zpravidla jejich hlavní název a popřípadě i podnázev. Totéž pravidlo se ale může týkat i monografických prací, neexistuje-li jejich tvůrce – viz dále v textu.

- **Formální úprava jmen fyzických osob**

Jména tvůrců se obvykle uvádějí v podobě, ve které jsou uvedena v preferovaném informačním zdroji. V případě potřeby se jména transliterují (viz poznámka v části 4.2.1 tohoto textu). Jméno fyzické osoby, které je uvedeno zcela na začátku bibliografické reference, se ale z důvodu řazení zapisuje v **invertovaném tvaru** (příjmení, křestní a popřípadě rodové jméno). Za příjmením, které je doporučeno zapisovat velkými písmeny, následuje čárka a mezera. Křestní a rodová jména se mohou zapisovat také pomocí iniciál (s nebo bez teček). Například:

STEWART, J. T. C.

INNES, Michael

KLINK, MJR

VAN RIJSBERGEN, C. J.

BORGMAN, Christine L.

PRICE-WILKIN, John

LA FONTAINE, Henri

LA FONTAINE, Jean de

SNYMAN, M.M.M.

[forma jména z dokumentu]

SNYMAN, Retha

[autoritní forma jména z báze LC]

SNYMAN, Maria Magdalena Margaretha

[forma jména z webu autorky]

Van de SOMPEL, Herbert

[forma jména z autocitací autora]

SOMPEL, Herbert van de

[autoritní forma jména z báze OCLC]

Formální úprava jmen by měla odpovídat zvykům národa, s nímž je tvůrce spojen. V případě pochybností je vhodné zkontrolovat formu zápisu jména v **suborech mezinárodních nebo národních autoritních záznamů**.

Jména tvůrců, která se vyskytují v různých formách v různých informačních zdrojích (např. А. П. Чехов, А. Р. Чехов, А. Р. Тчехов), by měla být na úrovni vstupního prvku bibliografické reference zapisována jednotně.

V případě potřeby je možné ke jménu (po čárce nebo v hranaté závorce) připojit doplněk k odlišení dvou identických jmen. Může jím být například titul, úřad nebo status (akademický, profesionální), popř. i rok narození a/nebo úmrtí, příklad:

NOVÁK, Jaroslav, právník

NOVÁK, Jaroslav, biolog

- **Formální úprava jmen korporativních osob (organizací nebo skupin)**

Pokud je tvůrcem díla **korporace** (instituce, škola, organizace apod.), její jméno by se mělo v bibliografické referenci zapsat, pokud je to možné, v souladu se **soubory národních autoritních záznamů** (viz poznámka ke zdrojům autoritních dat v části 4.2.2) [ISO 690:2010, čl. 5.3.1]. Jména korporací ze zemí, které nepoužívají latinku jako písmo, je vhodné transliterovat. Jména globálně známých korporací bývají zpravidla uváděna pod zkratkou (též jako preferované tvary v souborech autoritních dat). Norma doporučuje zápis jmen korporací velkými písmeny (v hlavním části jména). Například:

UNIVERZITA KARLOVA
UNESCO
OCLC
ROSSIJSKAĀ AKADEMIĀ NAUK
ROSSIJSKAJA AKADEMIJA NAUK
UNIVERSITÉ JOSEPH FOURIER
SUOMEN KANSALLISKIRJASTO

K odlišení **korporací s identickým jménem** je možné připojit doplněk s údajem o místě sídla korporace²⁰ (zapisuje se malými písmeny). Například:

STÁTNI VĚDECKÁ KNIHOVNA (České Budějovice, Česko)
STÁTNI VĚDECKÁ KNIHOVNA (Ostrava, Česko)
ČERVENÝ KOSTELEK (Česko)
NÁRODNÍ PEDAGOGICKÁ KNIHOVNA KOMENSKÉHO (Praha, Česko)

Podřízené korporace se uvádějí pod svým vlastním jménem, pokud jde o korporace, jejichž jméno je nezávislé na vyšší nadřízené korporaci (viz příklad v první řádce). V opačném případě se jméno podřízené korporace zapisuje (malými písmeny) po tečce a mezeře za korporací nadřízenou. V případě nejasností se doporučuje konzultace souborů autoritních dat. Příklady:

REFERENCE AND USER SERVICES ASSOCIATION
[patří formálně pod American Library Association]
UNIVERZITA KARLOVA. Ústav informačních studií a knihovnictví
UNIVERSITY OF LONDON. School of Pharmacy

Orgány státní správy se uvádějí pod jménem příslušné jurisdikce (stát, federace států, provincie aj.). Přednost se dává konvenčnímu jménu před jménem oficiálním

²⁰ Norma ČSN ISO 690:2010 uvádí ve svých příkladech doplňky různými způsoby (v hranatých závorkách – viz příklad v části 5.3.2, ale i v kulatých závorkách – viz příklad 1 v části 6.1.3 nebo příklad 3 v části C.2). V zájmu jednotnosti lze uživatelům doporučit užívání závorek kulatých, neboť jsou též globálně trvale užívané v národních souborech autoritních dat, které norma doporučuje ke konzultování.

nebo úplným. Jména jurisdikcí se doporučuje uvádět v jazyce zpracovatele (odpovídají v tomto případě souborům autoritních dat), popřípadě je lze ponechat i v jazyce informačního zdroje [ČSN ISO 690, čl. 5.3.4]. V případě nejasností se doporučuje opět využívání souborů národních autoritních geografických dat. Příklady:

ČESKO

[uvádí se např. u zákonů]

ČESKO. ÚŘAD VLÁDY

ČESKO. MINISTERSTVO KULTURY

ČESKO. MINISTERSTVO KULTURY. Odbor památkové péče

SLOVENSKO

SLOVENSKO. MINISTERSTVO KULTÚRY

BÁDENSKO-WÜRTEMBERSKO (Německo). MINISTERIUM FÜR UMWELT

FRANCIE. MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. CONGRESS. House

U bibliografických referencí patentových dokumentů se doporučuje uvádět jména států či zemí pomocí **kódu** podle normy ČSN EN ISO 3166-1:2006.

- **Více tvůrců**

Má-li dokument **více tvůrců**, měla by být v bibliografické referenci uvedena jména všech tvůrců, pokud je to možné. Má-li informační zdroj **jednoho až tři tvůrce** a tito tvůrci mají stejnou roli, pak se v bibliografické referenci uvádí jméno prvního z nich v **invertovaném tvaru** a jméno druhého a popřípadě třetího se zapisuje v **přirozeném pořadí** (před posledním jménem se zapisuje česká spojka „a“), pokud je to žádoucí [ČSN ISO 690, čl. 5.4.1]. V opačném případě lze uvést všechna jména v invertovaném pořadí s použitím jednoduché čárky a mezery mezi nimi (například s odůvodněním vhodnějšího řazení referencí v seznámech).

Pokud má informační zdroj **více než tři tvůrce**, pak se v bibliografické referenci mohou uvést buď všichni, nebo se uvede jenom první z nich a připojí se latinská zkratka **et al.** (et alii) nebo česká zkratka **aj.** (a jiní). Například:

BROWN, A. J., A. P. SMITH a T. WEBER

PRICE-WILKIN, John et al.

CEJPEK, Jiří aj.

Pokud je informační zdroj společným dílem **mnoha tvůrců**, z nichž není nikdo v dominantní roli (například u encyklopedií, filmů apod.), pak bude bibliografická reference začínat přímo **hlavním názvem**. Příklad:

Wikipedia: the free encyclopedia [online].

Wilde [film]. Directed by Brian GILBERT.

Pokud nelze identifikovat fyzickou osobu nebo korporaci jako tvůrce konferenčního sborníku, mělo by být prvním údajem bibliografické reference jméno konference. Příklad:

The Eighth International World Wide Web Conference, Toronto Convention Centre, Toronto, Canada, May 11-14, 1999 [online].

Fyzické osoby nebo korporace, které mají v dokumentech jenom **vedlejší role** (editor či redaktor, překladatel, ilustrátor, autor předmluvy nebo doslovu aj.), lze nepovinně uvést po tečce a mezeře za názvy informačního zdroje, popř. až za označení nosiče v hranaté závorce. Jejich jména a role se uvádějí v přirozeném pořadí. Role se uvádějí v jazyce informačního zdroje. Například:

GAMLIN, Linda. *Stromy*. Přeložila Kateřina ŠEVČÍKOVÁ.

FRISCH, Max. *Homo faber: Ein Bericht*. Mit einem Nachwort von Ursula ROISCH.

NATIONAL AERONAUTIC AND SPACE ADMINISTRATION (Spojené státy americké). *Eclipse 99: integrated website* [online]. Responsible Jim THIEMAN.

- **Pseudonymy**

Pokud je dílo vydáno pod pseudonymem, v bibliografické referenci by mělo být zapsáno právě toto jméno. Pokud je známé skutečné jméno tvůrce, lze ho zapsat volitelně do hranatých závorek. Toto pravidlo se týká také šifer. Příklad:

SAND, George.

KEFALÍN, Rudolf [pseud. Miloslava ŠVANDRLÍKA].

VČ [šifra Vladimíra ČERNÉHO].

- **Anonymní díla**

Bibliografická reference **anonymního díla** bude začínat zkratkou „**Anon.**“, pokud bude uplatněna v rámci citačního systému „jméno-datum“ (harvardský systém) [ČSN ISO 690:2010, čl. 5.6]. Bude-li však bibliografická reference použita v rámci citačního systému číselného nebo citačního systému pomocí průběžných poznámek, bude jako první údaj uveden přímo název informačního zdroje. Příklad:

Anon. 1992. *Lumen gentium: věroučná konstituce o církvi*. Předmluva Karl RAHNER. Překlad z latiny Jindra HUBKOVÁ. Praha: Scriptum. ISBN 80-85528-07-X.

Lumen gentium: věroučná konstituce o církvi. Předmluva Karl RAHNER. Překlad z latiny Jindra HUBKOVÁ. Praha: Scriptum, 1992. ISBN 80-85528-07-X.

4.3.2 Názvy

- **Formální úprava názvu**

Názvy informačních zdrojů by měly být uvedeny v takové formě, v jaké se nacházejí v preferovaném zdroji. Hlavní název a podnázev se zapisují kurzivou (u analytických jednotek se kurzivou zapisuje název zdrojové publikace).

Pokud jsou **alternativní formy názvů** uvedeny v preferovaném zdroji, v bibliografické referenci by měl být použit nejvýznamnější z nich. Pokud má několik forem názvů stejnou váhu, měly by být uvedeny v následujícím pořadí priorit:

- a) název v jazyce a písmu citovaného informačního zdroje
- b) název s významným místem v pořadí názvů nebo uspořádání
- c) název v jazyce hlavní cílové skupiny
- d) pro kartografické materiály [přednostně a) nebo b)] 1) přetištěný název, 2) název z čelní desky, 3) název v rámci souřadnicové sítě nebo v jiném rámci, jenž obklopuje detaily mapy, 3) název z jiného místa
- e) pro grafické práce 1) název, který je částí původní kresby, 2) ručně psaný název na informačním zdroji nebo popis správce sbírky, 3) populární nebo tradiční název (například *Mona Lisa*)
- f) další formy názvu

Pokud je citovaný zdroj všeobecně známý, nebo byl původně vydán pod odlišným názvem, může být v hranaté závorce (bez jakékoliv interpunkce před ní) v případě potřeby uveden **jiný (alternativní) název** (prioritně v jazyce dokumentu, popřípadě také v jazyce cílové skupiny). Příklad:

Report on Europe and the Global Information Society: Recommendations of the High-level Group on the Information Society to the Corfu European Council [The Bangemann report].

Report on Europe and the Global Information Society: Recommendations of the High-level Group on the Information Society to the Corfu European Council [Bangemannova zpráva].

Dlouhé názvy lze zkrátit pomocí symbolu výpustky (...). Nezkracuje se ale nikdy začátek názvu. Příklad:

V publikaci:

Josefa Jungmanna Historie literatury české, aneb saustawný přehled spisů českých s krátkau historií národu, oswícení a jazyka.

V bibliografické referenci:

JUNGMANN, Josef. *Josefa Jungmanna Historie literatury české...* 2. vyd. Praha: České museum, 1849.

Podnázvy by měly být uváděny tehdy, jestliže poskytují zásadní informace k obsahu informačního zdroje, jinak se vynechávají. Zapisují se v jazyce zdroje také kurzivou po dvojtečce a mezeře. Příklad:

Networking for digital preservation: current practice in 15 national libraries.

Názvy, které jsou nejasné nebo nesprávné, lze vysvětlit pomocí alternativního (umělého) názvu v hranatých závorkách (bez jakékoliv interpunkce před ní) za

názvem (prioritně v jazyce dokumentu, popřípadě také v jazyce cílové skupiny).
Příklad:

Muž z Vinci [Leonardo da Vinci].

Karel Höger: z hercova zápisníku [1909-1977].

Two trio sonatas for two violins and basso continuo [Op. 5 no. 4, 5].

U **kartografických materiálů** by mělo být v hranatých závorkách uvedeno geografické pokrytí, pokud v hlavním názvu tato informace chybí. Vedlejší název by měl odpovídat moderní odborné terminologii. Příklad:

National Atlas [Spojené státy americké].

Pokud není možné v informačním zdroji najít **žádný název**, zapisuje se populární nebo tradiční název, pokud existuje. Jinak musí být název doplněn jako umělý do hranaté závorky (bez jakékoliv interpunkce před ní) a měl by obsahovat specifický námět obsahu, typ citovaného zdroje (brožura, mapa, plán, výkres, fotografie aj.), popřípadě jméno znázorněného objektu (osoby, budovy, místo apod.). Pro jednu položku kartografického materiálu by měla být v závorce uvedena oblast geografického pokrytí (viz příklad na tímto odstavcem). Například:

Mona Lisa [obraz].

[Mořské vlny] [fotografie].

Bez názvu [nedokončeno].

- **Překlad názvu**

Překlad názvu lze za hlavní název připojit v hranatých závorkách (bez jakékoliv interpunkce za hlavním názvem). Příklad:

La promesse de l'aube [Příslib úsvitu].

Knigovedenje: ènciklopedičeskij slovar' [Knihověda: encyklopedický slovník].

- **Názvy seriálových publikací**

Je-li **název seriálové publikace**, kterou vydává nějaká společnost nebo organizace, nedostatečný sám o sobě z hlediska identifikace, mělo by být za její hlavní název doplněno její jméno po tečce a mezeře. Příklady:

Occasional paper. Institute of Economic Affaires. [ISSN 0073-909X]

Occasional paper. Southampton University Library. [ISSN 0306-9702]

V uvedených příkladech jde zároveň o případ dvou seriálů se stejným názvem. Jsou odlišeny na základě připojené odpovědnosti. Jinou možností, jak odlišit seriály se stejným názvem, je připojení kvalifikující informace (místa publikování) v jazyce zpracovatele v kulaté závorce. Příklad:

Natura (Amsterdam).

Natura (Bukurešť).

Pokud existuje tzv. **klíčový název seriálové publikace** a lze ho zjistit²¹, uvádí se v bibliografické referenci namísto názvu z preferovaného zdroje informací. V bibliografické referenci musí být zároveň uvedeno číslo ISSN. Příklady:

Library Association Record. ISSN 0024-2195.

Annuaire - Commission des Nations Unies pour le droit commercial international.
ISSN 0251-4257.

- **Odlišení názvu příspěvku a názvu zdrojové publikace**

Pokud je citovaným zdrojem **příspěvek**, musí být jeho název typograficky odlišen od názvu zdrojové publikace. Pro monografické práce se používá předložka „In:“, která předchází názvu zdrojové publikace. Předložka „In:“ se ale nemusí uvádět v bibliografické referenci příspěvku (článku) z časopisu. Příklady:

KNOLL, Adolf a Stanislav PSOHLAVEC. ENRICH: Budujeme evropskou digitální knihovnu rukopisů. In: *INFORUM 2007: 13. konference o profesionálních informačních zdrojích, 22.-24. 5. 2007: sborník z konference informačních profesionálů* [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2007 [cit. 2011-10-10]. ISSN 1801-2213. Dostupný z: <http://www.inforum.cz/archiv/inforum2007/sbornik/158/>.

STROHMAIER, Markus a Mark KRÖLL. Acquiring knowledge about human goals from Search Query Logs. *Information processing & management*. January 2012, **48**(1), 63-82. ISSN 0306-4573.

4.3.3 Typ nosiče

Typ nosiče se zapisuje u specifických kategorií informačních zdrojů po mezeře bezprostředně za názvy v hranatých závorkách. Užívá se buď jednoduchý výraz (v jazyce zpracovatele) nebo je možné ho rozšířit o další specifikaci typu zdroje. Příklady:

[fotografie]

[videokazeta]

[software]

[kinofilm]

[mapa]

[online]

[online databáze]

[digitální archiv]

²¹ Klíčový název lze sice zjistit z mezinárodní registrační databáze seriálů ISSN, ale jenom na základě licence. V případě potřeby je možné v rámci referenčních služeb kontaktovat pracovníky Českého národního střediska ISSN v Národní technické knihovně. Národní databázi ISSN lze využívat zdarma přes online systém NTK (zahrnuje ale jenom seriály publikované v ČR).

[online časopis]
[DVD]
[elektronická pošta]

4.3.4 Vydání

V bibliografických referencích se povinně zapisují **jiná než 1. vydání publikací**, a to v jazyce dokumentu. U elektronických zdrojů, které se zejména na webu často mění, se zapisují specifické údaje o verzích, aktualizacích apod. (součástí těchto údajů mohou být v určitých případech u online zdrojů dokumentů i časové údaje). Pořadové číslo vydání, verze atd. se zapisuje arabskými číslicemi a výrazy označující vydání, verze atd. lze zkrátit podle normy ČSN ISO 832:1994. Více údajů o vydání, verzi apod. se zapisuje po čárce a mezeře za sebou. Příklady:

3. vyd.
2nd ed.
3. Aufl.
Version 2.0
3rd ed., version 1.0
Protocol Version 2.0 of 2002-06-14, Document version 2003/02/21T00:00:00Z.
2003

Pořadové číslovky v angličtině lze zapisovat u běžně na řádku („2nd ed.“ apod.).

4.3.5 Nakladatelské údaje

Nakladatelské či vydavatelské údaje o informačním zdroji se zapisují v pořadí a modelu: místo vydání nebo zpřístupnění: nakladatel, rok vydání nebo zpřístupnění. Příklady:

München: Saur, 2005.
Praha: Karolinum, 2006.
Ostrava: Ostravská univerzita, 1998.

• Místo vydání nebo zpřístupnění dokumentu

Jméno místa vydání nebo zpřístupnění informačního zdroje se zapisuje v jazyce zdroje. Kde je to nutné, doplní se z důvodu lepší identifikace do kulatých závorek jméno státu, země, provincie apod. (prioritně, existuje-li, v češtině). Jména zemí, krajů apod. mohou být v závorce uvedena i kódem v souladu s normou ČSN ISO 3166-1 a ISO 3166-2. Příklady:

Cambridge (Mass.)
Cambridge (Anglie)
Oxford (Ohio)
Oxford (Anglie)
Aldershot (Hants, Anglie)
Gif-sur-Yvette (FR)

Pokud je v informačním zdroji uvedeno **více míst vydání**, doporučuje se zapisovat jenom **typograficky nejvýraznější** nebo **první z nich**.

Místo vydání se uvede v hranatých závorkách, pokud není uvedeno v informačním zdroji, ale lze ho spolehlivě určit z jiných zdrojů.

- **Nakladatel nebo jeho náhrada**

Jméno nakladatele se uvádí v bibliografické referenci v redukované formě. Křestní jména nebo iniciály se uvádějí pouze pro vyloučení nejednoznačnosti. Výrazy jako „a synové“, „s.r.o.“ apod. se vynechávají, nejsou důležité pro identifikaci. Příklady:

Academia [nikoliv Nakladatelství Academia]
Museum Tusulanum Press
University of California, Information Society Research Centre
Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften

Organizace nebo fyzické osoby odpovědné za vydání mohou být označovány různě. Přednost má následující pořadí: a) nakladatel nebo producent, b) distributor nebo vydavatel, c) tiskárna nebo výrobce, d) sponzorská organizace.

Pokud má publikace více stejně významných nakladatelů, měl by být uveden pouze první z nich.

V případě potřeby může být uvedeno také jméno sponzora nebo distributora. Příklad:

New Haven (Conn.): Publisher for the Paul Mellon Centre for British Art by Yale University Press, © 1977. ISBN 0-300-07346-1.

BUTTERFIELD, Jeremy, ed. *The argument of time*. Oxford (Anglie): Publisher for the British Academy by Oxford University Press, 2006, © 1999. ISBN 0-19-726346-1.

- **Datum**

V bibliografické referenci by mělo být uvedeno **datum** publikování, výroby, distribuce, realizace, vysílání apod. Obecně se **rok vydání** zapisuje tak, jak je uveden v informačním zdroji. Běžně postačuje zápis roku vydání (zapisuje se arabskými číslicemi), u některých informačních zdrojů (online zdroje, noviny, patentové dokumenty, televizní vysílání aj.) je však nutné zapsat také měsíc a den a někdy také přesný čas. Příklady:

2007
20. ledna 2010

Bude-li citován **audiovizuální materiál** na základě **vysílání** (nikoliv na základě jeho pevného nosiče), v bibliografické referenci by mělo být uvedeno jeho datum a čas a také organizace, která jej vysílala, zejména pokud neexistuje žádný jedinečný identifikátor daného vydání. Příklad:

Praha: ČT 24, 13. 12. 2011, 20:05.

Datu copyrightu by měl předcházet **symbol** © (např. © 2011) nebo zkratka „**cop.**“ (např. cop. 2011). Případně může být zapsán termín „copyright“.

Je-li ve zdroji datum z kalendáře jiného systému než křesťanského letopočtu, zapisuje se toto datum a křesťanský letopočet bude v hranaté závorce.

Pokud je známo, že rok uvedený v informačním zdroji je chybný, uvede se v hranaté závorce rok správný. Příklad:

2000 [tj. 2001]

Slovní výrazy v dataci lze uvádět v plném znění nebo zkráceně. U **elektronických zdrojů** lze vzhledem k častým aktualizacím nebo revizím datum vydání, zpřístupnění, aktualizace, revize nebo citace (náhledu či přístupu k online zdroji) zapsat podrobněji (den, měsíc, rok i přesný čas). Je-li nutné zapsat více dat, připojují se po čárce a mezeře. Pokud jsou data ve zdroji uvedena zcela v číselné formě, měla by být zapsána podle normy ČSN ISO 8601 v modelu: **RRRR-MM-DD**. Příklady:

2008, last mod. 2011

4. ledna 2005, aktualizace 16. května 2010

15 January 1999, 13:07:28 EST

1999-09-09

Pokud není ve zdroji uveden rok, ale lze jej zjistit, měl by být v bibliografické referenci zapsán v hranaté závorce. Pokud není známo přesné datum, zapisuje se přibližné datum s výrazem „**ca.**“ před ním, nebo datum následované otazníkem. Není-li možný odhad data, měl by být zapsán výraz „**žádné datum**“ nebo výraz „**bez roku**“, zkráceně česky „**b.r.**“ nebo latinsky „**s.a.**“ (sine anno). Příklady:

[1910]

[ca. 1755]

[1476?]

[17. stol.]

[b.r.]

U **online zdrojů** bude ale vždy následovat v hranatých závorkách **datum náhledu nebo přístupu**, tj. datum, kdy byl zdroj skutečně viděn, stažen nebo použit, tj. **citován**. Datu bude předcházet zkratka „**cit.**“²². **Datum citování** se uvádí v modelu podle normy ČSN ISO 8601 (RRRR-MM-DD) nebo pomocí slovních výrazů. Příklady:

1998-09-09 [cit. 2008-02-03].

5 January 1995 [cit. 9. ledna 2010].

U informačních zdrojů, které vycházejí po částech (**vícesvazkové a seriálové publikace**), se zapisuje rozsah dat pomocí pomlčky bez mezer. U publikací, které stále vycházejí, se za rokem zapisuje pomlčka s jednou pravostrannou mezerou. Norma ISO 90:2010 (nezvykle) doporučuje připojit případně také číslování (ročníků, čísel apod.) a stránkování (viz další podkapitola v tomto textu). Příklady:

1990-1999.

1889-1899, vol. 1-10.

1977- , roč. 1- , č. 1- .

²² Originál normy ISO 690:2010 doporučuje uvádět anglické slovo „viewed“ nebo jiný ekvivalentní termín [ISO 690:2010, čl. 15.2.5.]. Český překlad normy sice předložil slovo „viděno“ nebo jiný ekvivalent, v příkladech se ale vyskytuje jenom zkratka „vid.“ Pracovní skupina českého portálu Citace.com doporučila užívat mezinárodně srozumitelnou zkratku „cit.“, která se vyskytovala již v předcházejícím vydání normy ISO 690-2. V příkladech této příručky je proto uváděna zkratka „cit.“

2000- , Jg. 8- .

4.3.6 Číslování a stránkování

Údaj o celkovém rozsahu publikací monografické úrovně (počet stran) nové vydání normy ISO 690:2010 povinně nezadává. Lze jej ale zapisovat nepovinně jako další informace [ČSN ISO 690:2010, čl. 14.7], a to za datační údaje po tečce a mezeře. Příklad:

Praha: Scriptum, 1992. 71 s.

Na **úrovni analytické (části celků)** by v bibliografické referenci tyto části měly být reprezentovány. U příspěvků se zapisuje označení a číslo ročníku, čísla apod. a také rozsah stran. Příklady:

vol. 48, no. 11, s. 63-82.

roč. 25, č. 6, s. 2-7.

Jg. 5, Heft 4, s. 40-50.

tom 12, vypusk 3.

mikrofiš 6, snímek R4.

Slovní výrazy pro označení ročníků, čísel a stránek lze v případě článků z časopisů v alternativním zápisu vynechat, je nutné ale dodržet předepsanou syntax. Příklad:

48(1), 63-82.

4.3.7 Názvy edic a číslování jejich svazků

Údaje o edici se uvádějí povinně, pokud je citovaná publikace obvykle identifikována jako její součást. Názvy edic se zapisují tak, jak jsou uvedeny v publikacích. Čísla svazků se zapisují po čárce a mezeře. Příklady:

Professional library, vol. 12.

UBCIM publications, N.S., vol. 9.

INSOC'S projects

4.3.8 Identifikátory

V referencích se povinně jak u tradičních tak u elektronických informačních zdrojů zapisují, pokud existují, mezinárodní standardní čísla (trvalé identifikátory), jako jsou ISBN, ISSN, ISAN, ISWC, ISMN, DOI, HDL, URN, ARK aj. Příklady:

ISBN 3-87068-928-5

ISSN 1225-8113

ISAN 0000-0000-82AA-0000-1-0000-0000-Y

ISWC T-900.816.479-2

doi: 10.1007/s00799-005-0128-x

ark:/12148/bpt6k54884713

urn:nbn:de:gbv:089-3321752945

K některým trvalým identifikátorům digitálních objektů lze, pokud existují, připojit před vlastní identifikátor adresu relevantní **směrovací služby**. (angl. Resolution Services). Vznikne tak stabilní kompletní elektronická adresa, kterou lze přímo kliknout za účelem přímého získání digitálního informačního zdroje (demonstrace této akce viz následující část věnovaná dostupnosti informačních zdrojů).

4.3.9 Dostupnost a přístup

Jde o podstatnou a pro online zdroje povinnou informaci o jejich lokalizaci a přístupu k nim. Vlastní údaj předchází fráze v jazyce zpracovatele „Dostupný(á,é) z:“, popř. jiná ekvivalentní fráze. Lokalizace v internetu musí zahrnovat přístupovou cestu ke zdroji a přesnou adresu v síti. Dostupnost se týká v první řadě **volně dostupných zdrojů**. Jde-li o zdroj dostupný jenom na základě **licence (komerčně)**, lze doporučit zápis jenom základní adresy komerční služby a ve frázi doplnit termín „komerčně“ nebo „komerčně také“. V kulaté závorce může být uvedeno označení identifikátoru, který je integrální součástí adresy.

Pokud je zdroj dostupný z více míst, zapisuje se i další lokalizace pomocí fráze „Dostupný také z:“. Tradiční informační zdroje, které byly digitalizovány a zveřejněny v síti Internet, mohou mít připojenou podobnou poznámku (popis takových zdrojů je ale realizován podle modelu pro tradiční zdroje). Příklady:

Dostupný z: <http://www.aib.sk/infos/infos2001/38.htm>.

Dostupný také z (ARK): <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54884713>.

Dostupný z (HDL): <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/66981>.

Dostupný z (URN): <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:355-epub-207514>.

Dostupný z (PURL): <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl/?webdoc-600>.

Dostupný z (PURL): <http://purl.pt/794>

Dostupný komerčně ze systému SpringerLink (DOI):
<http://dx.doi.org/10.1007/s00799-005-0128-x>.

Dostupný komerčně také z: <http://books.google.com/>.

Dostupný komerčně ze systému ScienceDirect: <http://www.sciencedirect.com/>.

4.3.10 Lokace specifického informačního zdroje

Pokud je známo, že existuje jen omezený počet jednotek citovaného zdroje (týká se zejména specifických typů informačních zdrojů), lze do bibliografické reference zapsat za předložku „**V:**“²³ bližší lokaci tohoto zdroje, tj. **jméno místa** uložení dané jednotky s případným doplňkem, dále jméno úložiště (depozitáře, repositáře) a její signatura či jiný typ lokátoru.

Příklad:

VERMEER, Johannes (1632-1675). *Astronom* [olej na plátně, 1668]. 51 × 45 cm.
V: Paris: Louvre, Aile Richelieu 2, 2. patro, sál 38.

²³ V českém překladu normy zůstala anglická předložka „At“ v části 13 zřejmě omylem nepřeložena, v kapitole 15 je pak správně uveden překlad předložky „V:“ [ČSN ISO 690:2010, čl. 15.7.2].

4.3.11 Další všeobecné informace (poznámky)

Do bibliografické reference lze zapisovat volitelně podle potřeby také další kategorie informací, které mají v zásadě charakter doplňkových poznámek. Lze je **lokalizovat na jakémkoliv vhodném místě dané bibliografické reference** [ČSN ISO 690, tab. B.1]. Údaje se zapisují zpravidla v jazyce zpracovatele. Norma stanovuje následující kategorie dalších doplňkových informací.

- **Klasifikace**

Pokud se v bibliografické referenci zapisuje i klasifikační kód, je nutné uvést také jméno klasifikačního schématu (lze zapsat v jazyce zpracovatele) a případně i jeho verzi. Příklady:

MDT 025.4

MPT G06F 11/14 (2006.01)

- **Rozměr**

Pokud se v bibliografické referenci zapisuje rozměr tištěného zdroje či rozměr jiného specifického zdroje (obraz aj.), může se uvést následujícími formami:

a) výška pouze v milimetrech, příklad:

150 mm.

b) výška následuje šířku, příklad:

510 × 450 mm.

c) označení formátu pomocí písmene A, je-li to vhodné, příklad:

Formát A5.

- **Cena a dostupnost**

Informace o ceně a dostupnosti zdroje může být uvedena tak, jak stanovuje nakladatel, příklad:

199 Kč

9 USD

- **Jazyky**

Podle potřeby lze uvádět informace o jazyce, v němž byl napsán původní zdroj, například při překladu. Příklad:

Původní text v italštině.

Dialogy česky a německy.

- **Další podobnosti**

Další podrobné informace lze uvést v případě specifických potřeb [ČSN ISO 690, čl. 14.7 a tab. B.1].

4.4 Seznamy bibliografických referencí a zásady jejich úpravy

Seznamy bibliografických referencí je možné uspořádat **abecedně podle prvního vstupního údaje**. Měly by být dodrženy následující zásady [ČSN ISO 690, tab. B.6]:

- Pokud autor cituje ze svých vlastních prací (autocitace), měly by příslušné bibliografické reference předcházet reference prací jiných citovaných autorů
- Bibliografická reference prací **jednoho tvůrce** předcházejí referencím prací více tvůrců, které začínají stejným jménem
- Více bibliografických referencí prací jednoho tvůrce se řadí **chronologicky vzestupně**, první bude reference nejstarší práce
- Bibliografické reference prací více tvůrců, které začínají stejným jménem, se řadí chronologicky vzestupně. Následují po referencích děl prvního tvůrce samotného nebo děl tvůrce s dalším jedním spolutvůrcem tak, aby se srovnaly reference zdrojů, které obsahují jméno prvního tvůrce a zkratky „aj.“, popř. „et al.“ i na základě data
- Do abecedy se zařazují korporace

Norma sice už nezmiňuje, ale je nutné doplnit, že v abecedě budou zařazeny také názvy informačních zdrojů, pokud bude chybět tvůrce (v případě Harvardského stylu budou v abecedě na začátku zařazeny reference se vstupním prvkem „Anon.“), dále geografická jména (např. u legislativy) nebo označení a číslo normy.

Pro určité případy norma nabízí alternativní řazení (například řazení podle klasifikačního systému, předmětových hesel).

Použité standardy a jiná doporučení

- ČSN 01 0185. *Transliterácie cyriliky*. Praha: Vydavatelství Úřadu pro normalizaci a měření, 1977. 7 s. Zrušená norma. Platnost ukončena 2002-03-01.
- ČSN 01 0197. *Bibliografické citace*. Praha: Vydavatelství Úřadu pro normalizaci a měření, 1970. 15 s. Zrušená norma (bez náhrady). Platnost ukončena 1997-01-01.
- ČSN EN ISO 3166-1:2006. *Kódy pro názvy zemí a jejich částí – Část 1: Kódy zemí*. 1. vyd. Praha: Český normalizační institut, 2007-07-01. Třídící znak 97 1002.
- ČSN ISO 4:1997. *Informace a dokumentace – Pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů*. Praha: Český normalizační institut, 1999-12-01. 13 s. Třídící znak 01 0196.
- ČSN ISO 9:1995. *Informace a dokumentace – Transliterace cyrilice do latinky – slovanské a neslovanské jazyky*. Praha: Český normalizační institut, 2002-09-01. 17 s. Třídící znak 01 0185.
- ČSN ISO 639-1:2002. *Kódy pro názvy jazyků – Část 1: Dvoupísmenný kód*. Praha: Český normalizační institut, 2003-10-01. 39 s. Třídící znak 01 0182.
- ČSN ISO 639-2:1998. *Kódy pro názvy jazyků – Část 2: Třípísmenný kód*. Praha: Český normalizační institut, 2000-06-01. 67, [1] s. Třídící znak 01 0182.
- ČSN ISO 690:1987. *Dokumentace – Bibliografické citace – Obsah, forma a struktura*. 2. vyd. Praha: Český normalizační institut, 1996-12-01. 31 s. Třídící znak 01 0197. Zrušená norma.
- ČSN ISO 690-2:1997. *Informace a dokumentace – Bibliografické citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části*. 1. vyd. Praha: Český normalizační institut, 2000-01-01. 22 s. Třídící znak 01 0197. Zrušená norma.
- ČSN ISO 690:2010. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů*. 3. vyd. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, březen 2011. 39 s. Třídící znak 01 0197.
- ČSN ISO 832:1994. *Informace a dokumentace – Bibliografický popis a citace – Pravidla zkracování bibliografických termínů*. Praha: Český normalizační institut, 2001-12-01. 7 s. Třídící znak 01 0149.
- ČSN ISO 7144:1986. *Dokumentace – Formální úprava disertací a podobných dokumentů*. 1. vyd. Praha: Český normalizační institut, 1997-03-01. 21 s. Třídící znak 01 0161.
- ČSN ISO 8601:2004. *Datové prvky a formáty výměny – Výměna informací – Zobrazení data a času*. Praha: Český normalizační institut, 2005-10-01. 33 s. Třídící znak 97 9738.

- *Doporučení pro přepis nelatinkových písem do latinky*. Pracovní skupina pro jmenné zpracování dokumentů, Rada pro katalogizační politiku. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 2004. 45 s. Standardizace, č. 26. ISBN 80-7050-437-4. -- 2. dopl. vyd. 2006. 47 s. Standardizace, č. 27. ISBN 80-7050-509-5.
- ISO 4:1997. *Information and documentation – Rules for the abbreviation of title words and titles of publications*. 3rd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1997. 11 s.
- ISO 9:1995. *Information and documentation – Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters – Slavic and non-Slavic languages*. 2nd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1995. 13 s.
- ISO 639-1:2002. *Codes for the representation of names of languages – Part 1: Alpha-2 code*. 1st ed. Geneva: International Organization for Standardization, 2002. 37 s.
- ISO 639-2:1998. *Codes for the representation of names of languages – Part 2: Alpha-3 code*. 1st ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1998. 66 s.
- ISO 690:1987. *Documentation – Bibliographic references – Content, form and structure*. 2nd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1987. 11 s. Zrušená norma.
- ISO 690-2:1997. *Information and documentation – Bibliographic references – Part 2: Electronic documents or parts thereof*. 1st ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1997. 18 s. Zrušená norma.
- ISO 690:2010. *Information and documentation – Guidelines for bibliographic references and citations to information resources*. 3rd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 2010-06-15. v, 40 s.
- ISO 832:1994. *Information and documentation – Bibliographic description and references – Rules for the abbreviation of bibliographic terms*. 2nd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1994. 5 s.
- ISO 3166-1:2006. *Codes for the representation of names of countries and their subdivisions – Part 1: Country codes*. 2nd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 2006. 69 s. -- ISO 3166-1:2006/Cor 1:2007. 3 s.
- ISO 3166-2:2007. *Codes for the representation of names of countries and their subdivisions – Part 2: Country subdivision codes*. 2nd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 2007. 144 s.
- ISO 7144:1986. *Documentation – Presentation of theses and similar documents*. 1st ed. Geneva: International Organization for Standardization, 1986. 10 s.
- ISO 8601:2004. *Data elements and interchange formats – Information interchange – Representation of dates and times*. 3rd ed. Geneva: International Organization for Standardization, 2004. 33 s.